

Модуль 1. 10 клас

Основи національної безпеки та оборони України

Тема 1. Взаємодії між громадянами і державою у захисті держави

Заняття 1. Участь у виборах і політичному процесі та їх вплив на обороноздатність держави.

Заняття 2. Громадські організації та ініціативи щодо захисту держави.

Заняття 3. Гарантії держави щодо дотримання прав і свобод громадян згідно з Конституцією та міжнародними зобов'язаннями.

Заняття 4. Державні послуги та соціальна підтримка військовослужбовців.

Заняття 5. Обов'язки громадян та громадянок перед державою щодо її захисту.

Заняття 6. Конституційний обов'язок. Військовий обов'язок.

Заняття 7. Роль громадянського суспільства у формуванні обороноздатності й національної єдності.

Заняття 8. Волонтерський рух як складова підвищення спроможності сил оборони.

Заняття 9. Основні положення Міжнародного гуманітарного права.

Тема 2 Територіальна цілісність держави. Національний спротив

Заняття 1. Поняття територіальної цілісності.

Заняття 2. Історичні приклади порушення територіальної цілісності.

Наслідки для постраждалих держав: економічні, політичні та соціальні втрати.

Заняття 3. Роль міжнародної спільноти в захисті територіальної цілісності.

Заняття 4. Механізми захисту територіальної цілісності на міжнародному рівні: ООН, ОБСЄ, міжнародні судові органи»

Заняття 5. Національний спротив.

Заняття 6. Сектор безпеки й оборони (завдання та структура).

Заняття 7. Оборонний бюджет України.

Тема 3. Роль НАТО. Стратегічні партнери. Коаліція у протистоянні.

Заняття 1. Історія створення та розвиток НАТО. від оборонного альянсу до глобального безпекового актора.

Заняття 2. Основні цілі та завдання НАТО.

Заняття 3. Основні принципи діяльності НАТО: колективна оборона, підтримка миру, боротьба з тероризмом.

Заняття 4. Роль НАТО у забезпеченні міжнародної безпеки.

Заняття 5. Стратегічні партнери НАТО та їхній внесок у глобальну безпеку.

Заняття 6. Переваги членства в НАТО. Коаліція в протистоянні.

Тема 4 Способи реалізувати свій талант в обороні України.

Заняття 1. Військова служба та волонтерська діяльність.

Заняття 2. Використання професійних навичок та талантів у сфері оборони.

Заняття 3. Способи реалізувати свій талант в обороні України.

Заняття 4. Кібербезпека та інформаційна боротьба.

Заняття 5. Інновації та технології.

Заняття 6. Адаптація суспільства до потреб військовослужбовців, ветеранів.

Тема 1. Взаємодії між громадянами і державою у захисті держави

Заняття 1. Участь у виборах і політичному процесі та їх вплив на обороноздатність держави.

Мета заняття:

Дослідити вплив участі громадян у виборах та політичному процесі на обороноздатність держави, політичну стабільність, розвиток оборонної політики та зміцнення державних інституцій.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити із поняттям виборів та політичного процесу.
- Простежити роль виборів у формуванні політичної влади.
- Проаналізувати вплив виборів і політичної стабільності на національну безпеку та обороноздатність.
- Розглянути приклади виборів, які мали вирішальний вплив на обороноздатність держав.
- Сприяти усвідомленню значущості громадян у виборах.
- Виховувати відповідальність за вибір політичних лідерів, особливо в контексті оборонної політики.
- Формувати морально-патріотичний світогляд, пов'язані з участю в політичному процесі.

Вступ

Вибори є наріжним каменем демократії. Вони забезпечують легітимність влади, яка отримує мандат від народу на керування державою. Завдяки вибори громадяни мають змогу впливати на ключові політичні рішення, включно з тими, що стосуються оборони. Демократичний виборчий процес гарантує мирний перехід влади, запобігає конфліктам та зміцнює обороноздатність держави. Від реалізації громадянами свого права голосу залежить не тільки внутрішня політична стабільність, а й здатність держави протистояти зовнішнім загрозам, адже під час виборів обираються політичні лідери, які в подальшому формують оборонну політику та відповідають за національну безпеку. Отже, участь громадян у політичному процесі безпосередньо впливає на обороноздатність держави.

1. Основні аспекти участі у виборах

Найважливішим механізмом є вибори. Громадяни демократичних країн можуть визначати, які особи і які політичні сили мають правити та якою має бути їхня політика.

Демократію неможливо уявити без виборів, оскільки вони необхідні для здійснення влади народу за сучасних умов.

Вибори — це також процес обрання політичних лідерів громадянами шляхом голосування, який охоплює всі етапи ухвалення політичних рішень, включно з призначенням дати виборів і встановленням їх результатів.

Вибори забезпечують громадянам умови безпосередньої участі у формуванні органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Вони дають кожному громадянину можливість виявити свою громадянську позицію, впливати через владні структури на якість свого життя, відчувати особисту відповідальність за стан справ у державі, включно з питаннями оборони та безпеки.

Більшість держав сучасного світу в конституціях або спеціальних виборчих законах закріпили право громадян на загальні, рівні вибори при таємному голосуванні.

2. Політичний процес

Політичний процес включає:

- Призначення дати виборів.
- Реєстрацію виборців.
- Формування виборчих округів і виборчих дільниць.
- Утворення виборчих органів.
- Висування кандидатів та формування партійних списків.
- Реєстрацію кандидатів і списків партій.
- Передвиборчу кампанію зареєстрованих кандидатів і партій.
- Проведення процедури голосування.
- Проведення підрахунку голосів.
- Встановлення результатів виборів.

Політичний процес залежить від тісної взаємодії між владою і суспільством. Державні органи влади мають забезпечувати прозорість виборчого процесу, підтримувати стабільність і довіру до інституцій, зокрема й тих, які відповідають за національну безпеку й оборону.

Серед недержавних організацій головну роль у політичному процесі відіграють політичні партії, які є добровільними політичними організаціями, що об'єднують людей зі спільними інтересами та ідеалами, діяльність яких спрямована на здобуття політичної влади або участь у її здійсненні.

Політичні партії представляють різні сегменти суспільства і пропонують свої стратегії розвитку держави, включно з оборонною політикою.

Серед функцій, які виконують у сучасному соціумі політичні партії, найважливішими вважають такі:

боротьбу за здобуття влади в державі, формування правлячої еліти та складу уряду;

здійснення зв'язків між суспільством і державою;

визначення цілей, розробку ідеології, програм, прагнення сформувати стратегію розвитку суспільства, представляти чіткі позиції щодо безпеки, оборони, міжнародних відносин та переконати громадян у їхній доцільності;

відбір і формування політичної еліти та лідерів для всіх рівнів політичної системи суспільства;

політичну соціалізацію громадян.

Головними серед функцій вважають претензії політичних партій на державну владу та участь у її здійсненні. Щодо державної влади партія може обстоювати різну позицію: бути в непримиренній опозиції, виступаючи проти існуючого державного ладу; виступати проти здійснення певної державної політики; бути конструктивною опозицією, виступаючи з критикою того, з чим вона не згодна в діях уряду, підтримуючи те, що вважає правильним.

3. Вплив виборів на обороноздатність держави

Результати виборів впливають на ухвалення ключових рішень в оборонній політиці: від реформ у військовій сфері до міжнародного співробітництва. Політики, яких обирають громадяни, формують стратегію оборони країни.

Обрані політичні лідери відповідають за розробку та реалізацію оборонних стратегій. Приймають рішення про участь країни в міжнародних альянсах, закупівлю зброї, організацію оборонної промисловості та мобілізацію ресурсів.

В Україні після Революції Гідності 2014 року новообраний уряд ухвалив низку реформ у військовій сфері, що значно посилило обороноздатність країни у контексті зовнішньої агресії.

Варто зазначити, що нині в умовах повномасштабної війни Росії проти України згідно із вимогами Закону України “Про правовий режим

воєнного стану” (Стаття 19. Гарантії законності в умовах воєнного стану) в Україні забороняється:

зміна Конституції України;

зміна Конституції Автономної Республіки Крим;

проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;

проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;

проведення страйків, масових зібрань та акцій.

4. Види виборчих систем та їхні характеристики

Порядок формування складу виборчих органів держави — це виборча система. Існують два види цих систем:

мажоритарна система - порядок обрання представницьких органів, за якого обраним вважається той, хто набрав більше голосів виборців;

пропорційна система - вид виборчої системи, за якої визначення результатів виборів відбувається на основі підрахунку голосів, які віддають громадяни за кандидатів, внесених до списків від політичних партій (виборчих об'єднань).

Обидві виборчі системи мають як свої переваги, так і недоліки. До переваг мажоритарної системи зараховують те, що вона містить можливості формування ефективно працюючого і стабільного уряду. Вона дозволяє великим, добре організованим партіям легко перемагати на виборах і створювати однопартійні уряди.

Основними недоліками мажоритарної системи вважають такі:

значна кількість виборців країни (інколи до 50%) залишається не представленою в органах державної влади;

партія, яка отримала на виборах менше голосів, ніж її суперники, може бути представлена в парламенті більшістю депутатських місць;

дві партії, що набрали рівну або наближену до цього кількість голосів, проводять до органів влади не однакову кількість представників (не виключена ситуація, за якої партія, що набрала більше голосів, ніж її суперник, узагалі не отримає жодного мандата).

До переваг пропорційної системи належить те, що у сформованих за її допомогою органах влади буде представлено реальну картину політичного життя суспільства й реальне розмежування політичних сил. Вона забезпечує систему зворотного зв'язку між державою та організаціями громадянського суспільства, сприяючи цим розвитку політичного плюралізму та багатопартійності.

Основними недоліками пропорційної системи вважають такі:

виникають труднощі у формуванні уряду через відсутність домінуючої партії;

створені багатопартійні коаліції не стійкі за характером у зв'язку з тим, що до їхнього складу входять партії з різними цілями і завданнями, і, як наслідок, нестабільність уряду;

безпосередній зв'язок між депутатами і виборцями дуже слабкий, оскільки голосування відбувається не за конкретних кандидатів, а за партії;

залежність депутатів від керівництва своїх партій може негативно впливати на обговорення та прийняття важливих документів.

Спробою подолати недоліки обох виборчих систем і використати їхні переваги є змішана система, що поєднує в собі елементи мажоритарної і пропорційної. За її існування одну частину депутатів обирають за мажоритарною, а другу - за пропорційною системою. Досвід удосконалення виборчих систем доводить, що така система більш демократична й ефективна для досягнення політичної стабільності.

Висновок

Демократія — це форма суспільного самоврядування, яку здійснюють рівноправні громадяни, що безпосередньо беруть участь у суспільних справах (пряма демократія) або уповноважують на це своїх представників (представницька демократія). В обох випадках головну роль відіграють вільний вибір і голосування.

Значення активної участі громадян у двох видах виборчих систем важко переоцінити. Від їх вибору залежить не лише політичне майбутнє держави, а й її здатність захищати себе від зовнішніх загроз. Активна участь громадян у політичному процесі забезпечує легітимність влади та стабільність держави, що є необхідними для сильної обороноздатності.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати виборчий процес в Україні та його вплив на національну безпеку.
2. Ознайомитися з досвідом інших країн щодо реформ в оборонній сфері після проведення виборів.

Заняття 2. Громадські організації та ініціативи щодо захисту держави.

Мета заняття:

- ознайомити з роллю громадських організацій у сучасному суспільстві, зокрема їхніми ініціативами щодо захисту держави, а також обговорити виклики, з якими стикаються такі організації, та перспективи їхнього подальшого розвитку.

Навчальні та виховні цілі:

- Розкрити сутність громадських організацій та їхню роль у захисті держави.
- Проаналізувати основні функції та напрями діяльності громадських організацій.
- Навести приклади успішних ініціатив громадських організацій.
- Ознайомити з проблемами, викликами, можливостями та напрямками розвитку громадських організацій.
- Формувати усвідомлення важливості громадянської активності у захисті держави.
- Сприяти розвитку патріотизму та громадянської відповідальності.
- Мотивувати до активної участі в діяльності громадських організацій та підтримки їхніх ініціатив.

Вступ

Громадські організації (ГО) є важливим складником громадянського суспільства. Вони сприяють активному включенню громадян у вирішення соціально важливих питань, а також відіграють важливу роль у забезпеченні демократичних процесів і контролю за владою. У багатьох країнах ГО є рушійною силою реформ та змін, а в умовах конфліктів та криз їхня роль стає ще більшою.

Ініціативи, спрямовані на захист держави, можуть включати допомогу армії, підтримку ветеранів, активізацію волонтерського руху та соціальних послуг. У сучасному світі, де безпека держави охоплює як військові, так і соціальні та екологічні аспекти, громадські організації виступають як важливий партнер держави у забезпеченні цих процесів.

1. Громадські організації: визначення та функції

Громадські організації — це об'єднання громадян, метою яких є реалізація різноманітних ініціатив та проєктів, спрямованих на захист і

розвиток суспільства. Вони діють незалежно від держави та мають важливе значення для розвитку демократії.

ГО можуть діяти в різних сферах, таких як: соціальна підтримка, екологічна безпека, правозахист, волонтерська діяльність, адвокація та просування реформ. Одна з ключових функцій — це контроль за діяльністю державних органів та підтримка прозорості у прийнятті рішень.

Дослідники масових демократичних рухів і громадських організацій виділяють такі причини їхнього виникнення:

- зростання кризових явищ у різних сферах суспільного життя;
- загроза війни та використання хімічної зброї;
- зростання загрози економічної катастрофи;
- необхідність захисту прав, свободи та життєвого рівня людини;
- подолання регіональних військових та міжнаціональних конфліктів;
- зростання освітнього та культурного рівня різних прошарків населення.

Масові громадські організації й рухи та велика кількість дрібних організацій і груп діють на різних рівнях: міжнародному, релігійному, в межах політичної системи тієї чи іншої країни, на місцевому рівні. Організації розрізняються за професійними ознаками (об'єднання письменників, юристів, акторів тощо). Але найбільш поширеною є класифікація за цілями й напрямками діяльності, на підставі якої можна виділити:

- суспільно-політичні;
- миротворчі й правозахисні;
- економічного напрямку;
- національні, національно-культурологічні;
- екологічні;

милосердя та охорони здоров'я;

інтернаціональні та інші.

2. Ініціативи громадських організацій щодо захисту держави

Свобода асоціації, а саме таку назву має право на об'єднання громадян у міжнародному законодавстві, означає право на об'єднання громадян для спільних дій і досягнення спільної мети на умовах дотримання певних правил поведінки (корпоративних норм). Таке об'єднання гарантоване як Конституцією України, так і міжнародними правовими актами.

Основним актом законодавства України, який регулює питання створення та діяльності формальних об'єднань громадян, визначає їхні права, встановлює порядок нагляду та контролю за їхньою діяльністю тощо, є Закон України «Про об'єднання громадян».

Згідно з ним, об'єднання громадян незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо) можуть бути двох основних видів. Перший: політична партія — об'єднання прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їхньому складі. Другий: громадська організація — об'єднання для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів.

Про обмеження права на свободу асоціацій ідеться безпосередньо у статті 36 Конституції України, відповідно до якої такі обмеження можуть бути встановлені, по-перше, тільки законом і, по-друге, лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Крім того, у статті 37 Конституції України уточнюється: «Утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання

міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, — заборонено. Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань. Не допускаються створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади й виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях».

Проте в цій же статті Основного Закону зазначено, що заборону діяльності об'єднань громадян здійснюють лише в судовому порядку.

Перешкоджання законній діяльності політичних партій, професійних спілок, громадських організацій тягне за собою кримінальну відповідальність (стаття 170 Кримінального кодексу України). Крім того, передбачено кримінальну відповідальність за такі дії, як пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознакою політичних переконань або за іншими ознаками (стаття 161 Кримінального кодексу України).

Свобода асоціації передбачає свободу як формального, так і неформального об'єднання.

Згідно з Законом України «Про об'єднання громадян» їхня легалізація (офіційне визнання) є обов'язковою і здійснюється шляхом реєстрації або повідомлення про заснування. При цьому за реєстрацію стягують збір, розмір якого є значним.

Законом України «Про об'єднання громадян» передбачено, що не підлягають легалізації об'єднання громадян і забороняється в судовому порядку діяльність легалізованих об'єднань, якщо:

їхньою метою є пропаганда фашизму та неофашизму або створення незаконних воєнізованих формувань;

їхні керівні органи або структурні осередки розташовані за межами України;

вони є структурними осередками політичних партій в органах виконавчої та судової влади, у Збройних силах та Державній прикордонній службі України, на державних підприємствах, в установах і організаціях, державних навчальних закладах.

Одним із видів асоціацій є дитячі й молодіжні об'єднання та рухи.

3. Приклади успішних ініціатив

Найбільш масовою громадською організацією є профспілки. Діяльність профспілок регулюється спеціальним законодавством. Вони мають свої міжнародні організації, наприклад, Всесвітня федерація профспілок (ВФП). Сучасні профспілки активно заявляють про себе твердою позицією у захисті трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів. Доказом цього є велика кількість страйків, що суттєво впливають на політичний процес у суспільстві.

Спектр суспільно-політичних організацій достатньо різноманітний – це спілки молоді, ветеранів війни, комітет солдатських матерів, спілки жінок тощо. Вони рішуче долучаються до політичного життя, організовують свої друковані видання, збори, мітинги.

Якими б різноманітними не були суспільні організації й рухи, вони виконують дві головні функції: висловлюють і реалізують групові інтереси; забезпечують участь своїх членів в управлінні.

Наприклад, Громадська організація «Зелений лист» у багатьох країнах активно працює над захистом лісових масивів, очищенням водойм та організацією масштабних заходів із привернення уваги до екологічних проблем.

Окрім цього, ГО, що працюють із правами меншин, забезпечують рівність та справедливість для всіх громадян, що зміцнює єдність суспільства. Унікальним прикладом допомоги ЗС України є діяльність ГО «Повернись живим», яка має великий авторитет в українському суспільстві та znana в демократичному світі.

Також в Україні сьогодні діє більш ніж 60 всеукраїнських молодіжних громадських організацій, 300 регіональних — вони мають досить широкий спектр діяльності (зокрема політичні, нейтральні до політики, культурологічні, спортивні, дозвільні).

Згідно із Законом України «Про молодіжні й дитячі громадські об'єднання» від 1 грудня 1998 р., молодіжні громадські організації — це

об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є діяльність, спрямована на задоволення і захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших суспільних інтересів.

Дитячі громадські організації — це об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є діяльність, спрямована на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, що не суперечать законодавству, а також соціальне становлення їх як повноправних членів суспільства.

Іншими словами, молодіжні організації — це те місце, де молоді люди можуть розвивати та представляти свої інтереси. Будь-яка молодіжна громадська організація має три головні ознаки:

офіційно оформлене членство (причому в різних формах: видача членських квитків, нагрудних значків тощо);

участь членів об'єднання у створенні його матеріальної бази, у тому числі шляхом сплати вступних і членських внесків;

участь у самоуправлінні об'єднання (тобто участь у загальних зборах організації, можливість бути членом секретаріату або членом виконавчих органів — правління).

4. Виклики та перспективи

Серед основних проблем — недостатнє фінансування, бюрократичні перепони, недостатня підтримка з боку держави та складність залучення волонтерів. Багато ГО також стикаються з інформаційними викликами, які стосуються протидії дезінформації.

Громадські організації можуть використовувати сучасні технології для більш ефективної координації дій та збору ресурсів. Деякі інноваційні підходи можуть стати одним із напрямів розвитку, наприклад використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості збору пожертв.

Останніми роками одним із напрямів роботи держави з молоддю стала підтримка розвитку мережі молодіжних центрів. Організатори цього руху стверджують: «Молодіжні центри — це унікальні установи, що сприяють розвитку молодих людей, громадянської освіти, популяризації

здорового способу життя, волонтерства, молодіжному підприємництву, підвищенню рівня мобільності молоді тощо. Їхні напрями роботи формуються відповідно до потреб та інтересів молодих людей конкретного населеного пункту».

Однією із форм залучення до суспільного життя громадян в Україні нині є реалізація різноманітних соціальних проєктів, частина яких може мати й молодіжне спрямування. Ініціаторами таких проєктів можуть виступати міжнародні організації, органи самоврядування, державні органи влади, приватні особи тощо.

Кожен проєкт має мету й конкретні завдання. Він реалізується через систему конкретних заходів, має цільову аудиторію — це групи (структури), які зазнають безпосереднього позитивного впливу від проєкту відповідно до його мети, а також ті, хто отримає довгострокову вигоду від упровадження проєкту на рівні громадськості чи певної сфери управління. У проєкті також слід визначити очікуваний результат.

Висновки

Громадські організації та ініціативи є важливим інструментом підтримки держави, особливо у кризові моменти. Вони допомагають забезпечити соціальну стабільність, підтримувати армію, захищати права громадян та зберігати довкілля.

Участь у діяльності громадських організацій є важливою складовою громадянської відповідальності.

Свобода асоціацій є важливим правовим інститутом демократичного суспільства.

Право створення об'єднань громадян поширюється на всі вікові групи.

Дитячі й молодіжні організації є важливим чинником сучасного життя, забезпечуючи ці вікові категорії суспільства важливим соціальним досвідом і допомагаючи реалізувати здібності громадян.

Завдання на самостійну роботу:

1. Ознайомитися із законодавством України щодо діяльності громадських організацій.
2. Підготувати есе на тему: «Вплив громадських ініціатив на обороноздатність держави».
3. Взяти участь у волонтерській акції або допомогти у діяльності місцевої громадської організації.

Заняття 3. Гарантії держави щодо дотримання прав і свобод громадян згідно з Конституцією та міжнародними зобов'язаннями.

Мета заняття:

- Окреслити основні права і свободи громадян України, закріплені в Конституції.
- Визначити механізми забезпечення цих прав на національному та міжнародному рівнях.
- Ознайомити з міжнародними зобов'язаннями України у сфері прав людини.
- Сформувати розуміння важливості активної громадянської позиції для реалізації та захисту прав і свобод.

Навчальні та виховні цілі:

- Надати знання про основні конституційні права і свободи.
- Розкрити механізми державних гарантій їхнього забезпечення.

- Розвинути розуміння ролі міжнародних організацій у захисті прав людини.
- Формувати повагу до прав людини та розуміння їхнього значення для демократичного суспільства.
- Виховати відповідальне ставлення до активної громадянської участі в захисті своїх прав.

Вступ

Права і свободи є основою правової держави та демократичного суспільства. Вони забезпечують можливість кожної людини бути вільною та захищеною від свавільних дій з боку держави або інших осіб.

Законодавче закріплення прав без ефективного механізму захисту їх залишило б ці права декларативними. Тому гарантії держави щодо дотримання прав і свобод громадян є одним із наріжних каменів сучасного правового суспільства. Конституція України закріплює основні права громадян, але реалізація їх можлива лише за умови ефективних державних механізмів контролю та співпраці з міжнародними організаціями. Особливу увагу варто приділяти тому, як держава виконує свої міжнародні зобов'язання, що додатково зміцнює права громадян.

1. Конституційні гарантії

Згідно з Конституцією України держава виступає гарантом дотримання прав і свобод людини та громадянина. Реалізація цього відбувається через систему органів державної влади, до яких належать:

Верховна Рада України;

Президент України;

Конституційний Суд України;

органи виконавчої влади;

правоохоронні органи;

політичні партії та громадські організації;
міжнародні правові організації.

Крім цього, у межах держави існують гарантії, які надає держава своєму населенню. Серед них розрізняють соціально-економічні гарантії, які передбачають наявність соціальної стабільності, матеріальної основи для належного життя людини; політичні гарантії, завданням яких є забезпечення стабільних політичних структур та належного рівня політичної культури в соціумі; юридичні гарантії, які охоплюють усі правові засоби, що забезпечують реалізацію прав, свобод та обов'язків людини й громадянина.

У випадку, якщо держава не виконує своїх зобов'язань із гарантування й дотримання прав і свобод людини й громадянина, її громадяни, а також інші постраждалі особи можуть звернутися до відповідних судових установ із позовом проти держави, а також до правозахисних організацій — національних або міжнародних.

В Україні права людини закріплені в Конституції України. Так, у Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини та громадянина, де вказано:

- 1) усі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах;
- 2) права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними;
- 3) права і свободи людини й громадянина не є вичерпними;
- 4) Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані;

при прийнятті нових законів або при внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу чинних прав і свобод;

5) права будь-якої людини є універсальними (вони належать усім людям у будь-яких ситуаціях незалежно від соціального становища), вродженими (вони вже належать кожній людині лише за фактом народження) і невідчужуваними (це означає неможливість позбавити індивіда цих прав чи неможливість його добровільної відмови від цих прав).

До особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, відносять:

- право на життя (ст. 27 Конституції України);
- право на повагу своєї гідності (ст. 28 Конституції України);
- право на особисту свободу і недоторканність (ст. 29 Конституції України);
- право на таємницю особистого життя (ст.ст. 31, 32, 51, 52 Конституції України);
- право на недоторканність житла (ст. 30 Конституції України);
- свобода світогляду і віросповідання (ст. 35 Конституції України);
- свобода пересування та право вільного вибору місця проживання (ст. 33 Конституції України);
- право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 Конституції України);
- право на судовий захист своїх прав (ст. 55 Конституції України);
- право на відшкодування коштом держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої органами державної влади чи органами місцевого самоврядування (ст. 56 Конституції України);
- право знати свої права (ст. 59 Конституції України);
- свобода від зобов'язання виконувати явно злочинні розпорядження і накази (ст. 60 Конституції України).

Відповідно до ст. 3 Цивільно процесуального кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оскаржених прав, свобод чи інтересів.

Крім того, за захистом своїх порушених прав людина може звернутися до Європейського суду з прав людини.

Європейський суд з прав людини – це міжнародна судова установа, уповноважена розглядати заяви осіб, які скаржаться на порушення своїх прав, передбачених Європейською конвенцією з прав людини. Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого значна кількість європейських держав домовилися забезпечувати певні основні права. Ці права викладені в самій Конвенції.

Європейський суд (далі – Суд) є наднаціональною міжнародною судовою установою, яка розглядає скарги осіб щодо порушення їхніх прав державами – сторонами Конвенції.

Суд може розглядати лише ті заяви, які спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію та відповідні протоколи, і які стосуються подій, що відбувалися після дати ратифікації.

Людина може звернутися до Суду лише зі скаргами, предмет яких перебуває у сфері відповідальності суб'єкта владних повноважень (наприклад: парламенту, суду, прокуратури тощо) однієї з цих держав. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних інституцій.

Суд приймає заяви до розгляду лише після того, як були використані усі внутрішні засоби юридичного захисту, і лише протягом шести місяців з дати винесення остаточного рішення. Суд не розглядає заяву, яка не відповідає цим умовам прийнятності.

Надзвичайно важливо, щоб перед зверненням до Суду людина використала всі засоби судового захисту в державі, проти якої спрямована заява, які могли б привести до усунення порушення, що є предметом оскарження; у протилежному випадку людина має довести, що такі засоби захисту є неефективними. Це означає, що спочатку треба звернутися до національних судів, яким підсудна справа, включаючи відповідну вищу судову інстанцію, для захисту своїх прав, про порушення яких Ви маєте намір поскаржитись до Суду. Крім того, необхідно використовувати належні засоби захисту, дотримуватись національних процесуальних правил, зокрема, передбачених законодавством строків.

Також слід зазначити, що парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина й захист прав

кожного на території України й в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

1) захист прав і свобод людини й громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

2) додержання прав і свобод людини та громадянина й повага до них;

3) запобігання порушенням прав і свобод людини й громадянина або сприяння їх поновленню;

4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій галузі;

5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини та громадянина;

6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;

7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

2. Міжнародні зобов'язання України

Ратифікація Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стала важливим етапом на шляху входження нашої держави у європейський політико-правовий простір.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини. Ці права гарантуються як самою Конвенцією, так і протоколами до неї (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12 і 13), згода на обов'язковість яких надана державами – сторонами Конвенції.

Відповідно до статті 9 Конституції України, "чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України". Таким чином, Конвенція та протоколи до неї набули статусу частини національного законодавства.

Ратифікувавши Конвенцію, Україна визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Європейський суд з прав людини (далі – Європейський суд) є міжнародним органом, який за умов, визначених Конвенцією, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Імплементація міжнародно-правових норм у національне законодавство є досить складною процедурою, у широкому сенсі це - здійснення міжнародно-правових і внутрішньодержавних норм задля виконання міжнародно-правових зобов'язань, а також створення на міжнародному і внутрішньодержавному рівнях умов для такого здійснення.

З метою дотримання Україною зобов'язань, що випливають з її членства в Раді Європи, та задля ефективного виконання статті 46 Конвенції, згідно з якою держави-учасниці зобов'язуються виконувати остаточне рішення Європейського суду в будь-якій справі, у якій вони є сторонами, 23 лютого 2006 року було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який зафіксував на законодавчому рівні систему інституційних та процедурних механізмів виконання рішень Європейського суду та запобігання новим порушенням Конвенції.

Зазначений Закон увібрав у себе всі сучасні напрацювання Ради Європи, спрямовані на всебічне вирішення питань виконання державами-членами рішень Європейського суду, включаючи вимоги рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам-членам: Rec(2004)4, Rec(2004)5, Rec(2004)6, Rec(2002)13), законодавчо закріпивши забезпечення виконання рішення Європейського суду шляхом вжиття заходів індивідуального та загального характеру.

Отже, під виконанням рішення Європейського суду слід розуміти вжиття державою індивідуальних заходів, спрямованих на усунення конкретного порушення, визначеного в рішенні Європейського суду, та

заходів загального характеру, спрямованих на усунення підстави для надходження до Європейського суду аналогічних заяв проти України в майбутньому.

Заходи індивідуального характеру полягають у виплаті заявнику справедливої сатисфакції, присудженої Європейським судом, та відновлення, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який заявник мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*). Зазначене можливе, зокрема, шляхом повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі, повторного розгляду справи адміністративним органом тощо.

Заходи загального характеру полягають у вчиненні дій, спрямованих на усунення причини, що стала підставою звернення до Європейського суду, з метою забезпечення дотримання державою положень Конвенції, порушення яких встановлене рішенням, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Європейським судом порушення. Такими заходами здебільшого є внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування; внесення змін до адміністративної практики; забезпечення юридичної експертизи законопроектів та інші заходи, які унеможливають подальші порушення Конвенції та забезпечують максимальне відшкодування наслідків порушень, які вже трапилися.

Отже, виконання рішення Європейського суду в частині вжиття заходів загального характеру є імплементаційним заходом, оскільки потребує вчинення низки дій щодо погодження чинного законодавства із положеннями Конвенції та практикою Європейського суду з метою уникнення аналогічних порушень Конвенції надалі.

Також відповідно до зазначеного Закону національні суди повинні застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права. Це положення формально легітимізувало для українських суддів можливість прямо покликатися в судовому рішенні на практику Європейського суду.

Зазначене вище свідчить про те, що в Україні з прийняттям Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який зафіксував на законодавчому рівні систему

інституційних та процедурних механізмів виконання рішень Європейського суду та запобігання новим порушенням Конвенції, створено основу для ефективного дотримання міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав людини.

4. Виклики та перспективи

Проблеми у реалізації прав і свобод:

- Бюрократичні перепони та корупція, що ускладнюють захист прав.
- Нерівність доступу до правової допомоги.
- Невиконання рішень судів, зокрема міжнародних.

Перспективи вдосконалення механізмів захисту:

- Створення незалежних інституцій, що будуть контролювати дотримання прав.
- Більш активна співпраця з міжнародними організаціями щодо моніторингу прав людини.
- Запровадження сучасних технологій для доступу до правової допомоги та захисту.

Висновок

Державні гарантії прав і свобод громадян є основою стабільного та демократичного суспільства. Забезпечення захисту прав є обов'язком держави, який здійснюється через національні та міжнародні механізми.

Кожен громадянин повинен активно відстоювати свої права, бути обізнаним про державні та міжнародні інструменти захисту та вимагати від держави належного виконання її обов'язків щодо прав і свобод.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати основні права та свободи, закріплені в Конституції України.
2. Підготувати коротке дослідження про роль міжнародних організацій у забезпеченні прав людини в Україні.
3. Обговорити реальні приклади судових справ щодо захисту прав людини в ЄСПЛ.

Заняття 4. Державні послуги та соціальна підтримка військовослужбовців.

Мета заняття:

- Ознайомити із системою державних послуг та соціальної підтримки військовослужбовців.
- Розглянути законодавчу базу, програми професійної адаптації, правову підтримку та урядові ініціативи з допомоги військовим та їхнім сім'ям.
- Підвищити обізнаність щодо необхідності розвитку соціальних програм для військовослужбовців.

Навчальні та виховні цілі:

- Вивчити основні соціальні послуги, доступні військовослужбовцям.
- Дослідити важливість професійної адаптації та реінтеграції військових у цивільне життя.
- Розглянути правову допомогу та підтримку для військових.

- Формування патріотизму та громадянської свідомості серед слухачів.
- Усвідомлення необхідності підтримки військових на всіх етапах служби та після неї.
- Підтримка ідеї єдності та співпраці між громадянським суспільством і державою у вирішенні соціальних проблем військовослужбовців.

Вступ

Соціальна підтримка військовослужбовців є надзвичайно важливою складовою забезпечення не лише їхнього добробуту, але й загальної обороноздатності держави. Сучасні виклики, що стоять перед Україною, вимагають розширення системи соціальних послуг для військових та членів їхніх сімей, що дозволить забезпечити стійку адаптацію та повернення до мирного життя.

1. Соціальні послуги для військовослужбовців

Основні види соціальних послуг:

- Медичне обслуговування та реабілітація.
- Пенсійне забезпечення та одноразові виплати.
- Забезпечення житлом або компенсація за житло.

Законодавча база для надання соціальних послуг:

- Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».
- Постанови уряду про соціальну підтримку учасників бойових дій.

2. Соціальна підтримка сімей військовослужбовців

Матеріальна та психологічна підтримка родин військових:

- Державні програми матеріальної допомоги.

Сім'ї військових, які зникли безвісти та згодом були оголошені померлими, зможуть отримати одноразову грошову допомогу протягом трьох років з моменту набрання чинності судового рішення. Відповідні зміни до порядку виплат ухвалив Кабінет Міністрів за пропозицією Міністерства оборони України.

Тепер відлік часу на оформлення допомоги починається з дня набрання законної сили рішення суду про оголошення військовослужбовця померлим. Це дозволить забезпечити соціальні гарантії для родин загиблих захисників та захисниць.

Також Уряд запровадив позачергову виплату одноразової грошової допомоги особам з інвалідністю I групи. Це зумовлено тим, що такі люди потребують невідкладного та вартісного лікування. Часто через тривалий термін очікування в загальній черзі вони не встигають отримати допомогу за життя.

Зміни вносяться до постанов Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 975 «Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві» та від 28 лютого 2022 року

№ 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану».

- Психологічна підтримка та реабілітація для членів родин.

3 жовтня 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, що дає можливість посилити соціальну підтримку захисників та захисниць, їхніх родин. Йдеться про пілотний проєкт щодо організації соціального супроводу військових та їхніх сімей на базі підрозділів Збройних Сил.

Ключова мета пілотного проєкту – допомогти військовим у цивільних питаннях.

Наразі у військових частинах немає структурних підрозділів, які опікуються питаннями цивільного життя військовослужбовців, підтримкою їхніх родин. Водночас, коли вся увага військових зосереджена на обороні мирного життя, їм самим і їхнім родинам може знадобитись додаткова підтримка – від психологічної допомоги до вирішення побутових питань. Особливо, коли йдеться про родини, які переїхали з постраждалих громад, сім'ї з дітьми чи родичами з інвалідністю.

Завдяки соціальному супроводу військові та їхні родини зможуть отримувати консультації щодо психосоціальної підтримки, налагодження комунікації в сім'ї, допомогу і супровід військовослужбовця на етапах призову під час мобілізації.

“Соціальна підтримка військового має починатись вже з етапу мобілізації, початку служби. Головне – військовий та його родина не мають бути сам на сам зі своїми проблемами та запитамі. Послуга соціального

супроводу у військових частинах дозволить підійти до вирішення цього завдання комплексно та сприятиме створенню цілісної системи соціальної підтримки”, – зазначила Міністр соціальної політики Оксана Жолнович.

Затверджена Постанова дає можливість не лише запровадити нову послугу, а й змінити підходи до фінансування, збільшити кількість організацій, які професійно можуть підтримувати військових та їхні родини.

Так, Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю зможе укладати договори про надання послуг соціального супроводу для військових підрозділів.

Соціальні послуги Фонд зможе безпосередньо закуповувати в надавачів таких послуг – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Це можуть бути також громадські й благодійні організації. Головне – надавач соціальних послуг має відповідати чітким критеріям. Зокрема, йдеться про наявність надавача в [Реєстрі](#) надавачів соціальних послуг, наявність необхідної кількості працівників, їхньої професійної кваліфікації та підготовки тощо. Укладати договори Фонд буде з тими надавачами, які відповідають критеріям.

Оплата за договором та відповідно до наданих послуг буде проводитись Фондом за кошти державного бюджету. Міністерство оборони має визначити перелік військових частин, які можуть долучитись до проекту.

Урядові ініціативи та проекти:

- Програма «Родина Героя» для допомоги родинам загиблих.
- Ініціативи щодо підтримки сімей у працевлаштуванні та освіті.

3. Професійна адаптація та реінтеграція

Програми професійної адаптації:

- Програми перекваліфікації та навчання для військових, що звільняються з лав ЗСУ.
- Сприяння в працевлаштуванні на цивільному ринку праці.

Роль державних та недержавних організацій:

- Фонди ветеранів, міжнародні організації та програми підтримки.
- Громадські організації, які займаються питаннями адаптації.

4. Правова підтримка військовослужбовців

Правові консультації та допомога:

- Консультаційні центри для військовослужбовців та ветеранів.
- Послуги адвокатів та юристів для захисту прав військових.

Важливість правових знань для військових:

- Роль правової обізнаності в захисті прав військовослужбовців.
- Можливість отримати правову допомогу через державні та громадські структури.

Висновок

Комплексна система підтримки військовослужбовців та їхніх сімей необхідна для забезпечення належного рівня їхнього життя та мотивації до служби. З огляду на це, важливою є розбудова громадськістю та державою системи соціальної підтримки для військовослужбовців.

Завдання на самостійну роботу:

1. Ознайомитися з текстом Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей».
2. Підготувати реферат на тему: «Можливості професійної реінтеграції військовослужбовців в Україні».
3. Проаналізувати сучасні ініціативи уряду щодо соціальної підтримки родин військових та підготувати презентацію для обговорення на наступному занятті.

Заняття 5. Обов'язки громадян та громадянок перед державою щодо її захисту.

Мета заняття:

- Ознайомити із конституційними та правовими обов'язками громадян у контексті захисту держави.
- Поглибити розуміння патріотизму та громадянської відповідальності.
- Розглянути роль військової служби, цивільної оборони та волонтерської діяльності у забезпеченні національної безпеки.

Навчальні та виховні цілі:

- Вивчити конституційні норми та законодавчу базу щодо обов'язків громадян перед державою.

- Оцінити значення військової служби, цивільної оборони та волонтерства для захисту країни.

- Сформувати усвідомлення важливості патріотизму та активної громадянської позиції.

- Виховати повагу до захисників країни та до державних інституцій, що гарантують безпеку.

Вступ

Захист держави — основа існування незалежної України. В умовах воєнних викликів роль кожного громадянина стає визначальною для обороноздатності. Це не лише конституційний обов'язок, але й прояв громадянської зрілості, патріотизму та свідомої участі у житті держави.

З історії відомо, що оборона держави завжди залежала від активної участі її громадян, які готові захищати незалежність і суверенітет. Це стосується як військових дій, так і активної громадської підтримки.

1. Конституційні обов'язки громадян

Захист територіальної цілісності та суверенітету – фундаментальний принцип державної безпеки. Конституція України закріплює обов'язок кожного громадянина захищати державу (ст. 65). Закон України «Про оборону України» визначає правові засади захисту держави та участі громадян.

Невиконання конституційних обов'язків несе правові наслідки, зокрема кримінальну відповідальність за ухилення від військової служби.

2. Військова служба як обов'язок

Призов на військову службу регулюється Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», який встановлює вікові рамки та умови призову. Контрактна служба пропонує альтернативу призову, дозволяючи громадянам добровільно долучатися до захисту держави.

Умови та процедури мобілізації визначаються Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Громадяни мають бути готовими до виконання своїх обов'язків у разі виникнення загрози національній безпеці через участі в навчаннях та підготовці.

3. Цивільна оборона та готовність до надзвичайних ситуацій

Громадяни відіграють ключову роль у підготовці до надзвичайних ситуацій, виконуючи інструкції з цивільного захисту. Підготовка до таких дій включає участь у навчаннях з цивільної оборони та тренуваннях щодо евакуації.

Громадські обов'язки під час надзвичайних ситуацій:

- Громадяни мають координувати свої дії з органами влади, цивільними структурами та військовими підрозділами під час надзвичайних ситуацій.

- Важливо виконувати вказівки офіційних служб і відповідних структур для збереження безпеки.

4. Патріотизм та громадянська відповідальність

Патріотизм формується з дитинства завдяки сім'ї, школі, культурним традиціям та є головною рушійною силою для виконання громадянських обов'язків. Патріотичне виховання в освітніх установах допомагає формувати в молоді відповідальність за майбутнє своєї країни.

Свідоме ставлення до виконання своїх обов'язків перед державою – це не лише військова служба, а й активна участь у громадському житті. Прикладами громадської активності є організація волонтерських рухів, участь у захисті прав і свобод.

5. Гуманітарна підтримка та волонтерська діяльність

Волонтерський рух відіграє важливу роль у підтримці армії, зокрема волонтери забезпечують військових необхідними ресурсами, медикаментами та спорядженням. Окрім того, волонтерські організації взаємодіють з державними структурами, допомагаючи у подоланні кризових ситуацій.

Важливою є також гуманітарна допомога та громадянська підтримка, наприклад: надання допомоги військовослужбовцям, пораненим, родинам загиблих. Благодійні ініціативи допомагають забезпечити соціальну підтримку та моральну допомогу.

Висновок

Конституційні обов'язки кожного громадянина передбачають захист держави через військову службу, мобілізаційну готовність, участь у цивільній обороні та підтримку волонтерських ініціатив. Кожен із нас повинен пам'ятати, що захист держави — це не лише обов'язок, але й велика честь для кожного громадянина.

Завдання на самостійну роботу:

1. Підготувати есе на тему: «Мій обов'язок перед державою: особистий внесок у захист України».
2. Ознайомитися з основними положеннями Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та «Про оборону України».
3. Підготувати презентацію на тему: «Роль патріотичного виховання у сучасному українському суспільстві».

Заняття 6. Конституційний обов'язок. Військовий обов'язок.

Мета заняття:

- Ознайомити слухачів із поняттями конституційного та військового обов'язків.
- Пояснити важливість виконання обов'язків перед державою та суспільством.
- Сприяти формуванню свідомого ставлення до захисту держави та її суверенітету.

Навчальні та виховні цілі:

- Оволодіння знаннями про конституційний обов'язок та його юридичне підґрунтя, права та обов'язки громадян щодо захисту держави.
- Формування почуття патріотизму, громадянської відповідальності та поваги до держави та її законів.

Вступ

Кожна держава існує завдяки тому, що її громадяни виконують свої обов'язки. У демократичному суспільстві конституційний обов'язок є основою стабільності та безпеки. Військовий обов'язок безпосередньо спрямований на захист країни, що є невід'ємною складовою національної оборони.

У часи збройної агресії та військових загроз кожен громадянин зобов'язаний свідомо ставитися до виконання своїх обов'язків перед державою. Конституційний та військовий обов'язки є фундаментальними елементами захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. Усвідомлення цих обов'язків є важливим для функціонування демократичного суспільства та забезпечення миру.

1. Конституційний обов'язок: поняття та значення

Конституційний обов'язок – це правове зобов'язання громадян перед державою, визначене Конституцією України. Це частина суспільного договору, який регулює відносини між державою та її громадянами.

У демократичній державі права і свободи громадян забезпечуються лише за умови виконання ними своїх обов'язків. Зокрема, захист суверенітету, дотримання законів та повага до прав інших громадян є невід'ємною складовою стабільного функціонування держави.

Основними конституційними обов'язками є такі:

- Захист суверенітету та територіальної цілісності держави.
- Дотримання законів.
- Повага до прав і свобод інших громадян.

Конституційний обов'язок забезпечує стабільність держави, захищає її інтереси та безпеку. Виконання цих обов'язків сприяє підтримці правопорядку та демократичних інститутів.

2. Військовий обов'язок: сутність та правова основа

Військовий обов'язок – це зобов'язання громадянина виконувати військову службу у разі потреби, що є частиною конституційного обов'язку захисту держави. Це включає як призов, так і контрактну службу.

Види військового обов'язку.

До основних видів військового обов'язку належать:

- Призов на строкову службу.
- Контрактна служба.
- Служба в резерві.

Військовий обов'язок регулюється Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» та іншими нормативними актами. Важливе

значення мають положення, що регламентують права та обов'язки військовослужбовців, мобілізаційну підготовку та готовність.

Кожен громадянин має бути готовий до мобілізації в разі зовнішньої агресії або інших загроз національній безпеці. Це передбачає не лише фізичну готовність, але й моральну стійкість та знання законодавства.

3. Взаємозв'язок конституційного та військового обов'язків

Конституційний обов'язок захисту держави безпосередньо формує військовий обов'язок. Військова служба – це конкретна форма виконання цього обов'язку.

Ухилення від виконання конституційних та військових обов'язків тягне за собою юридичні та моральні наслідки. Зокрема, закон передбачає кримінальну відповідальність за ухилення від військової служби, а невиконання інших обов'язків підриває довіру до громадянина з боку суспільства.

4. Патріотизм та громадянська відповідальність

Патріотизм – це основна мотивація для виконання обов'язків перед державою. Виховання патріотичних цінностей з раннього віку є важливим елементом формування свідомих громадян.

Освітні установи та громадські організації відіграють значну роль у формуванні патріотизму та громадянської відповідальності. Вони сприяють розвитку суспільної свідомості та підготовці молоді до виконання своїх обов'язків.

Громадяни можуть підтримувати армію через участь у волонтерських та громадських ініціативах. Волонтерський рух став важливою частиною обороноздатності держави, а громадянська активність – засобом мобілізації ресурсів.

Висновок

Виконання обов'язків перед державою є основою збереження її суверенітету та стабільності. Це не тільки юридичне зобов'язання, а й моральний обов'язок кожного громадянина. Усі ми повинні усвідомлювати свої обов'язки перед державою, адже від нашої відповідальності залежить майбутнє країни.

Завдання на самостійну роботу:

- Ознайомитись із законодавчими актами щодо військової служби.
- Проаналізувати приклади виконання обов'язків громадянами інших країн у кризові часи.

Заняття 7. Роль громадянського суспільства у формуванні обороноздатності й національної єдності.

Мета заняття:

- Ознайомити з роллю громадянського суспільства в зміцненні обороноздатності держави та національної єдності.
- Розвинути розуміння значущості активної громадянської позиції в умовах сучасних викликів.

Навчальні та виховні цілі:

- Пояснити поняття громадянського суспільства, його функції та значення.
- Висвітлити роль громадських ініціатив у підтримці обороноздатності.

- Розкрити зв'язок громадянської активності з національною єдністю.
- Виховати патріотизм та готовність до активної участі у громадських ініціативах, спрямованих на захист держави.

Вступ

В умовах сучасних викликів, зокрема війни, громадянське суспільство відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, підтримці армії, зміцненні національної єдності та сприянні демократичним процесам. Розвиток громадянської активності є основою для побудови сильної та незалежної держави. Завдяки ініціативам простих громадян, незалежних організацій та активістів формується фундамент для національної єдності та підтримки обороноздатності.

1. Поняття, суть та основні елементи громадянського суспільства

Громадянське суспільство – це сукупність громадян, організацій та інституцій, які функціонують незалежно від держави. сновна мета – забезпечення дотримання прав людини, захист інтересів громадян і розвиток суспільства. Громадянське суспільство діє в межах правового поля і є автономним щодо державних структур.

Громадянське суспільство — це така форма організації суспільства, де існують неконтрольовані державою розвинені політичні, правові, економічні й культурні відносини між окремими індивідами. У ньому безперешкодно виникають різноманітні громадські рухи, діють приватні установи, розвивається громадське життя тощо. Громадянське суспільство створює умови для передачі значної кількості державних функцій органам місцевого самоврядування. Воно є основою для формування правової держави й розвивається в її умовах. Рівновага між громадянським суспільством і державою відіграє роль одного з головних чинників стабільного демократичного розвитку країни.

Громадянське суспільство має складну й розгалужену внутрішню структуру, елементами якої є:

добровільні громадські організації та громадські рухи;

політичні партії на початковому етапі формування й діяльності, поки вони не беруть участі в механізмі державної влади;

незалежні засоби масової інформації, що формують і висвітлюють громадську думку;

громадська думка як соціальний інститут;

частково — вибори та референдуми як засіб виявлення громадської думки й захисту інтересів окремих груп;

залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (суди присяжних, народні загони тощо).

2. Функції та основні напрями діяльності інститутів громадянського суспільства

У функціях громадянського суспільства здійснюються основні напрями діяльності його інститутів та їхній вплив на суспільне життя.

Громадянське суспільство є засобом самоорганізації, самовираження й самореалізації індивідами їхніх інтересів. Це полегшує виконання державою її функцій, зменшуючи «тягар проблем», який їй доводиться розв'язувати, зокрема й під час зовнішньої агресії інших країн.

Інститути громадянського суспільства дають громадянам упевненість у власних силах, гарантують непорушність особистих прав громадян, стають опорою в їхньому можливому протистоянні із зовнішнім агресором чи під час захисту національних інтересів.

Інститути громадянського суспільства упорядковують виявлення вимог і протестів індивідів, які в іншому випадку могли б набути руйнівного характеру, і сприяють цим здійсненню державної влади в демократичній формі, особливо в умовах війни.

Інститути громадянського суспільства сприяють захисту інтересів одних соціальних груп у протистоянні з іншими. Завдяки цьому кожна з них має рівні можливості бути почутою державною владою, що зміцнює єдність суспільства в умовах збройної агресії іншої держави.

В умовах війни громадянське суспільство може здійснювати свої функції у складі соціальної системи лише за наявності наступних умов:

організоване громадське життя вільних і рівних індивідів, права яких захищені конституцією та законами;

наявність публічного простору, засобів і центрів комунікації як основи для формування сфери громадського життя та громадської думки;

незалежні від держави добровільні асоціації, автономність яких усвідомлено як на індивідуальному, так і на колективному рівнях;

зорієнтована на громадські інтереси діяльність, що приводить до співпраці, солідарності, взаємної довіри між індивідами. Прикладом є волонтерський рух, який став ключовою силою в забезпеченні армії необхідним обладнанням, ліками та іншими ресурсами.

Крім того, громадянське суспільство організовує тренінги з основ оборони для цивільного населення, формує територіальні оборонні батальйони та координує підготовку до надзвичайних ситуацій. Такі ініціативи допомагають мобілізувати суспільство та зміцнити обороноздатність.

3. Роль громадянського суспільства у зміцненні національної єдності

У демократичному громадянському суспільстві головною справою об'єднань громадян стає формування в них почуття політичної дієздатності, здатності до розгляду політичних питань задля загального добра.

У посередницькому громадянському суспільстві головну роль відіграє формування в громадян не політичних чеснот, а якостей, які забезпечують цілісність ліберальної демократії, — громадянськості, відкритості, товариськості та відповідальності.

Громадянське суспільство допомагає формувати національну ідентичність через культуру, освіту та збереження історичної пам'яті. Важливо підтримувати діалог між різними групами населення для уникнення розбіжностей та конфліктів.

Інститути громадянського суспільства здатні поширювати національні цінності, протидіяти пропаганді та фейковим новинам

агресора, спрямованим на розкол українського суспільства. Завдяки цьому зберігається національна єдність і впевненість у майбутньому української нації.

Проекти, спрямовані на допомогу ветеранам, переселенцям та родинам військовослужбовців, сприяють соціальній згуртованості та підтримують тих, хто постраждав від війни.

4. Виклики та перспективи розвитку громадянського суспільства

Процес формування громадянського суспільства в Україні відбувається досить непросто, ускладнюються необхідністю подолання залишків минулої суспільної моделі розвитку.

Один з основних викликів громадянського суспільства — недостатня підтримка з боку держави та суспільства. Також існують проблеми з фінансуванням та ресурсами для реалізації проєктів. Окрім цього, зовнішні загрози, зокрема військові конфлікти та інформаційні атаки, підривають єдність.

Однак є значні перспективи розвитку громадянського суспільства. Розширення його впливу на державну політику, збільшення рівня громадянської активності, а також зміцнення національної єдності через спільні ініціативи позитивно впливають на розвиток демократичних процесів у державі.

Висновок

Концепція громадянського суспільства сформувалася на початку Нового часу як усвідомлення необхідності, що перехід суспільства до нового якісного стану влаштовуватиме більшість його членів. Сучасні уявлення про громадянське суспільство ґрунтуються на усвідомленні необхідності автономності та індивідуальної свободи громадян у поєднанні з невтручанням держави в життя громадянського суспільства. Інститути держави й громадянського суспільства стають двома необхідними

складниками єдиної демократичної суспільної системи, від яких залежить її успішний розвиток.

Громадянське суспільство відіграє ключову роль у формуванні обороноздатності та зміцненні національної єдності. Воно забезпечує стабільність, сприяє розвитку демократії та захищає інтереси громадян, тому активна участь кожного з нас у громадських ініціативах є невід'ємною частиною сильного і незалежного суспільства.

Заняття 8. Волонтерський рух як складова підвищення спроможності сил оборони.

Мета заняття:

- Ознайомити із ключовими аспектами волонтерського руху в Україні та його роллю у зміцненні сил оборони.
- Підкреслити важливість волонтерства для забезпечення матеріально-технічної та гуманітарної підтримки армії.
- Сформувати усвідомлення важливості взаємодії волонтерів і державних структур для покращення обороноздатності країни.

Навчальні та виховні цілі:

- Надати знання про історію та розвиток волонтерського руху в Україні.
- Пояснити роль волонтерів у підтримці оборонних сил та згуртованості суспільства.
- Обговорити виклики, з якими стикаються волонтерські організації, та перспективи їхнього подальшого розвитку.
- Сформувати повагу до волонтерського руху як до важливого елементу оборони держави.

- Спонукаати до активної участі у волонтерській діяльності та підтримці захисників України.

Вступ

Волонтерський рух – важливий елемент підтримки сил оборони, що відіграє важливу роль у їхньому зміцненні під час війни. В умовах сучасних воєнних конфліктів, зокрема в Україні, волонтерський рух став важливою складовою підтримки оборонних сил. Здатність армії ефективно виконувати свої функції значною мірою залежить від громадської підтримки, яка виражається через волонтерські ініціативи. Волонтерство не лише допомагає забезпечити армію необхідними ресурсами, а й сприяє зміцненню морального духу суспільства, національної єдності та патріотизму.

1. Визначення та історія волонтерського руху в Україні

Волонтерська діяльність (волонтерство) (від фр. *volontaire* — доброволець) — добровільна, безкорислива, соціально спрямована неприбуткова діяльність окремих людей або організацій. Вона є формою благодійництва та однією із засад громадянського суспільства. Головні принципи: добровільність, безоплатність, громадська спрямованість.

Революція Гідності й агресія росії проти нашої країни \зумовили розгортання в Україні потужного волонтерського руху. Так, завдяки волонтерству протестувальники були забезпечені всім необхідним, тривалий час волонтери постачали і постачають армії продовольство, одяг, амуніцію, медичні засоби, ремонтували і ремонтують бойову техніку, надавали і надають психологічну підтримку тощо. Саме волонтери стали рушіями змін у реформуванні міністерства оборони, системи охорони здоров'я, освіти тощо. За короткий час виникла низка волонтерських організацій, які стали впливовою силою в суспільному й політичному житті.

2. Роль волонтерського руху в підтримці сил оборони

Перетворення волонтерського руху в Україні на інститут громадянського суспільства відбулося в період кінця 2013 р. – 2016 р.

Переходу волонтерського руху на якісно новий, вищий рівень сприяла Революція Гідності 2014 р.: протистояння українського, патріотично орієнтованого суспільства і держави, яку уособлював чинний на той момент політичний режим.

Буремний 2014 р. став каталізатором швидкого виникнення й поширення в Україні явищ, притаманних громадянському суспільству. На початку зазначеного періоду відбувається становлення й розвиток різноманітних форм і напрямів волонтерської діяльності, якої досі в Україні не існувало, зокрема: **армійського (допомога Збройним Силам України і добровольчим батальйонам), пошукового (розшук загиблих і зниклих безвісти внаслідок військової агресії РФ проти України), допомога вимушеним переселенцям і біженцям із зони АТО і Криму.** Волонтерство в Україні стає новою формою громадянської активності. У державі відбувається інституалізація волонтерської діяльності, вдосконалюється її законодавча база, волонтерські організації отримують більше прав, їхня діяльність стає більш регламентованою нормами права.

У цей час армійське волонтерство не було пов'язане із традиційною волонтерською діяльністю як невід'ємною складовою Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Його характерною особливістю стала національно-патріотична спрямованість.

У травні 2014 р. виникає унікальний волонтерський проєкт «Повернись живим», спрямований на забезпечення нагальних потреб української армії. Навесні 2015 р. він стає підґрунтям для створення Міжнародного благодійного фонду «Повернись живим».

Станом на 2016 р. волонтери цієї організації забезпечили військовослужбовців різноманітними приладами та спорядженням на суму понад 51,5 млн грн. На відміну від 2014 р., коли волонтерська ініціатива надходила безпосередньо від простих громадян, у 2015 р. до волонтерських практик вже долучається «великий бізнес» у формі надання спонсорської допомоги військовим підрозділам, підтримки вимушених переселенців всередині країни, підтримки ветеранів та інвалідів АТО. Починають налагоджуватися зв'язки між авторитетними представниками

громад, бізнесменами, політиками, волонтерами та ветеранами. Така ситуація могла стати істотним чинником формування внутрішньої і навіть зовнішньої політики, що стало однією із причин вдосконалення законодавчої бази волонтерського руху.

У 2017–2021 рр. відбулася стабілізація внутрішньої та зовнішньої ситуації в Україні, наша держава вистояла у протистоянні з агресором. Спостерігається цілком закономірне зниження інтересу громадян до того, що відбувається за межами їхніх особистісних, соціальних і родинних інтересів. «Ситуативні» (тимчасові) волонтери і волонтерські організації або припинили свою діяльність, або звели її до мінімуму. Ті волонтерські організації, які залишилися, зосередили свою діяльність переважно на реалізації соціальних, культурних, виховних проєктів. Звісно, що допомога українським військовим і вимушеним переселенцям не залишилася поза їхньою увагою. Початок 2020 – середина 2021 рр., а саме пандемія COVID-19, активізувала діяльність волонтерських і благодійних організацій

Активізація волонтерського руху була спричинена повномасштабним військовим вторгненням РФ в Україну 24 лютого 2022 року і триває дотепер. Набутий у 2014–2016 рр. досвід волонтерської діяльності, наявність законодавчої бази, дієвих механізмів співпраці між волонтерами, армією, органами державної влади зумовили небачені масштаби самоорганізації українських громадян. 24 лютого 2023 р. були оприлюднені результати опитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», згідно з якими 71 % опитаних українців долучалися до волонтерської допомоги Збройним Силам України або своїм співгромадянам. Близько 15 % українців допомагали фізичною роботою, 45 % - фінансово систематично, 28 % - фінансово і роботою періодично.

3. Співпраця волонтерів з державними структурами

На відміну від традиційного волонтерства, українське утворилося не як допоміжний до державних структур елемент, а як таке, що багато в чому ці структури замінило.

Початок 2014 р. в Україні продемонстрував розбалансованість у взаємодії органів державної влади між собою, неспроможність державних установ своєчасно відреагувати на ситуації військового втручання, невиконання державою покладених на неї зобов'язань щодо гарантування соціальної безпеки населення. До того ж відчувався значний дефіцит ефективних управлінських рішень, спостерігалася неефективність системи забезпечення Збройних Сил України. Саме це і стало основними причинами стрімкого поширення волонтерського руху в країні. Події весни 2014 р., втручання рф у внутрішній перебіг українських подій, численні провокації, які влаштовували прибічники «руського миру», сприяли виникненню особливого феномена патріотичного волонтерства. Передусім воно з'явилося у прикордонних з країною-агресором (рф) зонах конфлікту – Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Для цих областей події весни 2014 р. стали відправною точкою пробудження відчуття належності до української нації.

У 2014–2015 рр. волонтерські групи взяли на себе такі важливі державні інституційні функції, як забезпечення армії, вивезення із зони бойових дій поранених, їх лікування та забезпечення ліками, доглядом, організацію вивезення мирних громадян із зони бойових дій та турботу про переселенців.

З 24 лютого 2022 р. волонтерський рух в Україні не просто посилюється, а набув небачених раніше масштабів. Не буде перебільшенням припущення, що майже все населення України, усіх вікових груп та соціальних прошарків, у тій чи іншій формі взяло участь у волонтерській діяльності, спрямованій на перемогу нашої країни над підступним і жорстоким агресором.

Усі роки існування волонтерського руху населення України стабільно називає волонтерів у першій трійці тих, кому довіряє найбільше. Отже, волонтерство в Україні стало виразним показником формування і становлення громадянського суспільства. Цей інститут сформувався не внаслідок реформ, запроваджених «згори», за почином держави, а в результаті ініціативи громадян, їхньої свідомості й патріотизму. На сучасному етапі він не лише є невід'ємною складовою героїчної боротьби українського народу проти російської агресії, а й трансформується в інститут громадських активістів у різних галузях

соціального буття в Україні, самодіяльну й ініціативну силу, яка відіграє важливу роль у становленні громадянського суспільства. Останнє ж, як відомо, є вирішальним чинником формування правової держави в Україні.

4. Перспективи розвитку волонтерського руху в Україні

Соціальна активність — одна із форм взаємодії людини із суспільством, спосіб долучення до вирішення суспільно важливих питань. Вона може набувати різних форм, наприклад, участь у місцевому самоуправлінні або волонтерській діяльності, і відбуватися у співпраці з державною владою або автономно.

Сьогодні в Україні поступово відбуваються процеси певної інституалізації волонтерського руху та його включення до соціальних процесів на постійній основі. Ті люди та структури, які намагаються зробити свою діяльність системною, набувають формального статусу, що дозволяє розширити можливості співробітництва з урядовими структурами та міжнародними організаціями, наймати співробітників на платній основі тощо.

Сучасний український волонтерський рух суттєво відрізняється від закордонного. Незважаючи на широке використання поняття «волонтерський рух», в Україні йдеться переважно про групи волонтерів, які не перетворюються на великі громадські об'єднання з добре узгодженою й скоординованою груповою діяльністю. Українське волонтерство становить безпрецедентний феномен спонтанної діяльності небайдужих громадян без певного організаційного та перспективного плану.

Розширення міжнародної співпраці та залучення іноземних ресурсів підвищують ефективність діяльності волонтерських організацій. Крім того, зміцнення інституційної спроможності дозволить волонтерам продовжувати свою діяльність на довгостроковій основі.

Висновки

Однією з головних рис українського волонтерства є його висока мобільність, оперативність, зразково вибудована логістика. На окрему увагу заслуговує кмітливість українських волонтерів – розмаїття способів, видів, форм волонтерської активності, варіантів отримання коштів. Перелік засобів, до яких вдаються волонтери, свідчить про високий рівень креативності української нації, її підприємливість та господарність – риси, які були не затребувані державою протягом майже 100 років і які проявили себе тільки в умовах кризи – військової і державної.

Волонтерський рух відіграє важливу роль у підвищенні спроможності сил оборони через матеріальну підтримку, сприяння моральному духу та національній згуртованості. Необхідно підтримувати волонтерський рух і брати активну участь у його ініціативах. Кожен громадянин може внести свій вклад у захист і зміцнення обороноздатності країни.

Завдання на самостійну роботу:

1. Дослідити приклади успішних волонтерських ініціатив під час війни на сході України.
2. Підготувати короткий звіт про виклики, з якими стикаються волонтерські організації, та запропонувати шляхи їх вирішення.

Заняття 9. Основні положення Міжнародного гуманітарного права.

Мета:

Пояснити основні положення МГП, а також показати його важливість для захисту держави та цивільного населення під час війни.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з основними положеннями МГП, зокрема з його нормами, які регулюють ведення збройних конфліктів та захист цивільного населення.

- Виховати повагу до норм міжнародного гуманітарного права, підкреслити важливість гуманного ставлення до всіх учасників збройних конфліктів та необхідність захисту цивільних.

Вступ

У контексті сучасних збройних конфліктів дотримання норм міжнародного гуманітарного права є ключовим чинником захисту цивільного населення, військових та інших учасників бойових дій. МГП допомагає забезпечити мінімізацію шкоди та страждань під час конфліктів.

Міжнародне право регулює відносини між країнами у сфері військового, наукового, культурного співробітництва, економічних відносин, захисту навколишнього середовища, прав людини тощо.

Отже, у міжнародному праві існує багато галузей. **Одна з них — це гуманітарне право.** У ньому деякі дослідники виділяють міжнародне гуманітарне право в мирний час (міжнародне право прав людини), предметом якого є здійснення, забезпечення й захист прав людини, та міжнародне гуманітарне право в період збройних конфліктів (право збройних конфліктів).

Базові положення МГП сформульовано в Гаазьких та Женевських конвенціях. Неабияку роль у підтримці норм МГП відіграє також Міжнародний комітет Червоного Хреста.

1. Визначення та сутність Міжнародного гуманітарного права

Із прийняттям Статуту ООН у праві війни сталися принципові зміни. Покінчено з його головною в минулому частиною — з правом на війну. Принципи й норми націлені на обмеження війни. У результаті право війни перетворилося в гуманітарне право. У Консультативному акті Міжнародного суду ООН у справі про правомірність загрози або застосування ядерної зброї 1996 р. сказано, що комплекс «норм, який

спочатку називався «закони і звичаї» ... надалі став іменуватися «міжнародне гуманітарне право».

Міжнародне гуманітарне право – це сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між державами стосовно захисту прав людини й основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії, як у мирний час, так і в період збройних конфліктів.

Міжнародні угоди, що регулюють права людини, поділяються на **три групи**.

До **першої** належать такі міжнародні документи, як Загальна декларація прав людини, Пакти про права людини й інші акти, що містять принципи й норми, які стосуються прав людини переважно в умовах миру.

До **другої** – міжнародні конвенції про захист прав людини в період збройних конфліктів. Це головню окремі положення Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 рр. Про закони і звичаї війни, а також чотири Женевські конвенції 1949 р. про захист жертв війни і додаткові Протоколи до них, прийняті в 1977 р.

Третя група – це міжнародні документи, у яких регламентується відповідальність за злочинне порушення прав людини як у мирний час, так і в період збройних конфліктів.

Розділ IX Статуту ООН регулює відносини держав у важливій сфері – взаємодії між державою і людиною. Тому проблеми гуманітарного характеру відповідно до Статуту ООН містять у собі і сприяння дотриманню прав людини, і широкий спектр проблем, зокрема розв’язання міжнародних соціально-економічних питань, боротьба з масовими порушеннями прав людини внаслідок вчинення злочинів проти людства, захист прав людини у збройних конфліктах, визначення правового статусу окремих прошарків населення – апатридів, біпатридів, працівників-мігрантів, емігрантів, іммігрантів, біженців та ін.

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки.

1. Міжнародне гуманітарне право виступає як самостійна галузь сучасного міжнародного права;

2. Міжнародне гуманітарне право володіє всіма необхідними, з погляду доктрини, системотворчими чинниками.

3. Спеціальним об’єктом правового регулювання міжнародного гуманітарного права є міждержавні відносини, які за будь-яких обставин забезпечують права людини й основні свободи усім фізичним особам, що перебувають під їхньою юрисдикцією.

4. Спеціальним принципом міжнародного гуманітарного права є принцип рівності всіх, незалежно від статі, мови, кольору шкіри, раси, походження або будь-яких інших ознак.

5. Міжнародне гуманітарне право складається зі спеціальних інститутів захисту прав людини в мирний час, включно із захистом прав окремих категорій фізичних осіб, статусом іноземців, апатридів, біпатридів тощо, та захистом прав людини у збройних конфліктах.

2. Міжнародні конвенції та протоколи, що регулюють захист під час збройних конфліктів

«Право Женеви». Історично так склалося, що майже всі конвенції, які містять норми, що захищають інтереси військових, які вибули зі строю, і некомбатантів, приймаються на конференціях, що і відбувалися в Женеві.

З 8 по 22 серпня 1864 р. у Женеві відбулася міжнародна конференція, в якій взяли участь представники 16 країн і яка завершилась прийняттям Женевської конвенції про поліпшення долі поранених на полі бою. Невелика за обсягом (усього 10 статей) конвенція містила надзвичайно важливі нововведення у міжнародне право. Серед них – поняття нейтральності: лікарі і медсестри не повинні визнаватися учасниками бойових дій і не можуть бути захоплені в полон; заохочувалися дії мирного населення, спрямовані на допомогу пораненим; гарантувався догляд за пораненими і хворими, незалежно від того, на чиєму боці вони воювали; знак Червоного Хреста на білому тлі мав означати, що там, де він встановлений, розташовані шпитали та медперсонал, яким повинні бути надані захист і допомога. Положення вказаної конвенції визнали практично всі великі країни того часу.

Свій розвиток джерела гуманітарного права отримали на конференції, яка проходила в Женеві з 21 квітня до 12 серпня 1949 р. і закінчилась прийняттям 4 конвенцій, що складають сучасне **«право Женеви»**. Це:

1. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р.;

2. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли в корабельній аварії, із складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р.;

3. Женевська конвенція про ставлення до військовополонених від 12 серпня 1949 р.;

4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р.

Вказані конвенції від 12 серпня 1949 р. під впливом часу були доповнені двома протоколами, що їх підписано у Швейцарії 8 червня 1977 р.:

1. Додатковим протоколом, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I);
2. Додатковим протоколом, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II).

«**Право Гааги**». Іншим напрямком гуманізації воєнних дій є міжнародне регулювання «права війни», прагнення визначити права та обов'язки сторін, що воюють під час проведення воєнних операцій, обмежити сторони, що воюють, у виборі засобів і методів \заподіяння збитків супротивнику.

У доктрині міжнародного права напередодні Гаазьких мирних конференцій були визначені такі основні напрями співробітництва держав у царині регулювання збройних конфліктів, як:

1. Досягнення якомога повної кодифікації права війни;
2. Розвиток процедур мирного вирішення спорів.

Саме перший напрям відкрив шлях міжнародно-правовим нормам, які обмежували застосування засобів ведення воєнних дій проти окремих категорій осіб, зокрема тим, що визначали правовий режим поранених, хворих військовополонених, цивільного населення, громадян нейтральних держав, іноземців тощо.

Підсумком першої Гаазької конференції миру 1899 року стало підписання **трьох конвенцій**:

1. Про мирне розв'язання спорів;
2. Про закони і звичаї сухопутної війни;
3. Про застосування Женевської конвенції про поранених і хворих (1864 р.) до морської війни.

На конференції 1899 вперше було порушено питання про роззброєння, однак кардинальне його розв'язання відкладалося до кращих часів.

Для продовження кодифікації і розвитку законів і звичаїв війни в Гаазі відбулася друга мирна конференція (1906-1907 рр.). Результатом конференції 1907 р. стало прийняття 13 конвенцій, однієї декларації і Заключного акту, що закріплювали закони і звичаї війни. Вказані **конвенції** відомі в літературі під своїми номерами:

1. Про мирне розв'язання міжнародних зіткнень;
2. Стосовно обмеження випадків звернення до сили для стягнення боргів, що впливають з договорів;
3. Про початок воєнних дій;
4. Про закони і звичаї сухопутної війни;
5. Про права та обов'язки нейтральних держав і осіб у сухопутній війні;

6. Щодо становища торговельних суден противника під час або на початку воєнних дій;
7. Стосовно переобладнання торговельних суден на військові;
8. Щодо встановлення автоматичних контактних підводних мін;
9. Про бомбардування під час війни за допомогою морських сил;
10. Про застосування до морської війни засад Женевської конвенції 1864 р.;
11. Щодо деяких обмежень у користуванні правом захоплення у морській війні;
12. Про заснування міжнародного призового суду;
13. Про права та обов'язки нейтральних держав у морській війні.

Також прийнято Декларацію стосовно заборони скидання снарядів і вибухових речовин з повітряних куль. А в Заключному акті Гаазька конференція прийняла Декларацію на користь обов'язкового суду.

У Парижі на конференції підписано Конвенцію про заборону розроблення, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення.

10 грудня 1948 року прийнято Загальну декларацію прав людини.

16 грудня 1966 р. — Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права.

16 грудня 1966 р. — Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.

Конвенція про запобігання геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 р. та інші.

Водночас міжнародне гуманітарне право створене не тільки договорами, а й звичаєвим правом. У цьому аспекті важливе місце займає позиція Міжнародного Суду ООН щодо природи норм міжнародного гуманітарного права, так і в консультативному висновку від 8 липня 1996 р. Суд зазначив, що «норми міжнародного гуманітарного права повинні дотримуватись усіма державами, незалежно від того, ратифікували вони конвенції, що вміщують дані норми, чи ні».

УРСР ратифікувала згадані вище Женевські конвенції 3 липня 1954 р., і вони набули чинності для України 3 січня 1955 р.

Україна в Декларації про державний суверенітет 1990 року проголосила про свій намір стати постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках, яка перша у світі добровільно відмовилася від ядерної зброї і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї, послідовно виступає проти вирішення будь-яких конфліктів – міжнародних чи внутрішніх – через застосування сили.

3. Основні положення МГП щодо захисту держави

Завданням права збройних конфліктів є забезпечення максимально можливого захисту учасників конфлікту, мінімізації кількості жертв та визначення відповідальності за порушення цих норм. Міжнародне право збройних конфліктів кодифіковане в Гаазьких конвенціях та деклараціях 1899 і 1907 рр., Женевських конвенціях про захист жертв війни 1949 р. і Додаткових протоколах до них 1977 р., резолюціях Генеральної Асамблеї ООН та інших документах. Ними заборонено:

використовувати вибухові боєприпаси, хімічну та біологічну зброю, а також будь-яку іншу зброю, боєприпаси або матеріали, створені з метою завдання зайвих страждань;

убивати або завдавати поранень супротивнику, який здався;

віддавати наказ не залишати нікого в живих або погрожувати діяти таким чином;

вживати не за призначенням прапор перемир'я, національний прапор, розпізнавальні знаки й уніформу;

знищувати або конфісковувати власність ворога, якщо тільки це не продиктовано військовою необхідністю;

завдавати ударів по незахищених містах, селищах і будівлях;

грабіж та мародерство тощо.

Грабіж – відкрите викрадення майна із застосуванням сили або залякування чи без такого. Грабіж з погрозою або завданням травм середньої чи важкої тяжкості класифікується як **розбій**.

Мародерство — викрадення на полі бою особистих речей, що знаходяться при вбитих чи поранених

І хоч класичним воєнним злочином є мародерство, інші, як-то крадіжка, грабіж та розбій, що вчинені під час збройного конфлікту, також можуть визначатись як воєнні злочини.

Тож забороняється знищення або конфіскація будь-якої власності, що не виправдовується нагальною військовою необхідністю.

Всі вищезазначені дії заборонені та є воєнними злочинами, а саме:

— заборонено грабувати або примусово вимагати чи умисно знищувати майно, що належить цивільному населенню.

— цивільне рухоме та нерухоме майно може бути використане військовими лише у разі нагальної військової необхідності.

— з тіл загиблих, зокрема солдатів супротивника, не можна брати нічого, крім зброї та документів для встановлення особи та передання їхньому командуванню.

— у військовополонених не можна забирати особисті речі, крім зброї, військового спорядження та військових документів.

Щодо останнього конкретизуємо — конфіскація та використання військової техніки, що належить протилежним силам, такої як зброя, боєприпаси та інша військова техніка, не заборонена і є воєнними трофеями.

4. Застосування МГП у сучасних збройних конфліктах

Приклади порушень МГП.

Аналіз порушень МГП під час конфліктів у Сирії, Україні та інших гарячих точках.

Покарання за порушення МГП, включно з відповідальністю держав і військових командирів.

Механізми забезпечення дотримання МГП.

Роль ООН, Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних організацій.

Значення національних урядів та громадянського суспільства у забезпеченні дотримання МГП.

Висновки

Збройні конфлікти – внутрішні і міжнародні – жорстока реальність двадцять першого століття. Незважаючи на всі зусилля, які докладаються заради того, щоб на постійній основі замінити застосування зброї мирними

переговорами, вантаж людських страждань, смерті і руйнації, що неминуче приносить війна, продовжує зростати.

Попередження збройних конфліктів є і повинно залишатися першою метою міжнародного співтовариства. Друга мета – вберегти людство від реальності війни. Таке завдання міжнародного гуманітарного права.

Більше ніж за сто років накопичено вагомий досвід договорів міжнародного гуманітарного права. Зараз чітко окреслені межі допустимих у збройних конфліктах видів дій. Але договори і конвенції, навіть урочисто ратифіковані, не можуть урятувати життя, попередити жорстокість чи оберігати власність невинних людей, якщо немає волі до застосування цих угод за всіх умов. І вони не будуть діяти, допоки всі ті, хто безпосередньо втягнений у події, – як комбатанти, так і цивільні особи – не зрозуміють, що головне – це поважання основних прав людини.

Завдання на самостійну роботу:

1. Ознайомитись із Женевськими конвенціями та їх протоколами.
2. Проаналізувати приклади порушень МГП у сучасних конфліктах.

Додаткова література до опрацювання теми:

1. Конституція України.
2. Закон України «Про Виборчий кодекс України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
3. Закон України «Про вибори Президента України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/474-xiv-62>.
4. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2487-vi-11746>.

5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> .
6. Мій Парламент: розумію і впливаю. Методичний посібник з громадянської парламентської просвіти для роботи з дітьми та молоддю / Гриньова М., Іванюк І., Паращенко Л., Юрчишин Л. За загальною редакцією Паращенко Л. – Київ, 2020. – 96 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720884/1/posibnyk_redact.pdf 07.11.2024
7. Громадянська освіта. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти./Гісем О., Мартинюк О - Харків, 2018. С.68-73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-10-klas-2018/08-gromadyanska-osvita-10-klas/gromadyanska-osvita-gisem-ranok.pdf>
8. Закон України «Про громадські об'єднання».
9. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> .
10. Європейська конвенція з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
11. Загальна декларація прав людини ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
12. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
13. Публікації Ради Європи щодо захисту прав людини в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/programmes>.
14. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
15. Закон України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших

осіб та їх соціальний захист»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2023-%D0%BF#Text>.

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-orhanizatsii-ta-vedennia-viiskovoho-obliku-pryzovnykiv-viiskovozoboviazanykh-ta-rezervistiv-i301222-1487>.

18. «Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством». Довідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/4/510533.pdf>.

19. Закон України «Про волонтерську діяльність»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.

20. Мацкевич Л.П., Штих П.М. Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022 pp.). URL: [http:// www.nbuv.gov.ua/node/5963](http://www.nbuv.gov.ua/node/5963).

21. Путівник з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Putivnyk-z-volonterstva-v-Ukrayini.pdf>.

22. Головка В.О., Волонтерство в Україні: Історико-правовий аспект./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pb.univd.edu.ua › article › download>

23. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи.

24. Гаазькі конвенції про закони і звичаї війни.

25. Римський статут Міжнародного кримінального суду.

26. Міжнародне гуманітарне право [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://minre.gov.ua/diyalnist/napryamky-proektiv-minreintegracziyi/mizhnarodne-gumanitarne-pravo/>.

Тема 2 Територіальна цілісність держави. Національний спротив

Заняття 1. Поняття територіальної цілісності.

Мета заняття:

Ознайомити з основними аспектами поняття територіальної цілісності, її значенням для суверенітету держави та міжнародного права. Виховувати патріотизм та усвідомлення важливості захисту територіальної цілісності.

Навчальні та виховні цілі:

- Пояснити концепцію територіальної цілісності.
- Описати роль міжнародного права та механізмів його захисту.
- Підкреслити значення територіальної цілісності для національної безпеки.
- Формувати патріотизм та відповідальність за збереження територіальної цілісності.
- Виховувати почуття національної єдності та свідомості громадян.

Вступ

Територіальна цілісність є наріжним каменем суверенітету держави та її національної безпеки. У сучасному світі зростають загрози у вигляді гібридних війн, сепаратизму, а також прямих військових агресій, які ставлять під сумнів територіальну цілісність багатьох держав, зокрема України.

1. Визначення поняття територіальної цілісності

Територіальна цілісність — це принцип міжнародного права, що стосується непорушності кордонів держави та неподільності її території. Будь-які спроби змінити кордони насильницьким шляхом є незаконними. Принцип територіальної цілісності закріплений у Конституції України, що гарантує непорушність кордонів та територіальну єдність держави.

Міжнародні документи: Статут ООН, Гельсінський заключний акт 1975 року, Будапештський меморандум (гарантії ядерної безпеки та територіальної цілісності України). Статут ООН визнає територіальну цілісність ключовим принципом міжнародних відносин, який спрямований на захист держав від зовнішньої агресії.

2. Історичний контекст та виклики територіальній

Огляд ключових етапів історичного розвитку території України, зокрема періодів, коли вона перебувала під владою різних імперій та держав.

Формування сучасних кордонів після здобуття незалежності в 1991 році.

Анексія Криму Росією у 2014 році та війна на Сході України. Ці порушення територіальної цілісності спричинили міжнародне засудження, санкції, дипломатичні ініціативи та військову допомогу Україні з боку міжнародної спільноти.

3. Роль міжнародного права в забезпеченні територіальної цілісності

В основі міжнародного права щодо територіальної цілісності держав лежить принцип непорушності кордонів та заборони на використання сили чи погрози силою в міжнародних відносинах. Міжнародне право розглядає самовизначення народів у контексті вже існуючих державних кордонів. Територіальні суперечки різних держав мають вирішуватись за допомогою юридичних механізмів, зокрема через Міжнародний суд ООН. Окрім того,

в статуті ООН закріплено суверенну рівність держав та непорушність їхньої території.

4. Виклики та загрози територіальній цілісності в сучасному світі

Основними загрозами територіальній цілісності держави в сучасному світі є військові конфлікти (наприклад, війни в Сирії, Україні); гібридні війни, що включають використання інформаційних технологій, пропаганди та економічного тиску для ослаблення держав; сепаратизм як загроза внутрішній стабільності держав.

Серед механізмів захисту найдієвішими є такі: дипломатія (переговори, санкції та миротворчі місії), оборонні спроможності (власна сильна армія та міжнародна військова підтримка) та міжнародна підтримка.

5. Значення територіальної цілісності для держави та суспільства

Територіальна цілісність є основою для збереження національної ідентичності та суверенітету. Вона забезпечує стабільність для розвитку держави. Також територіальна цілісність сприяє зміцненню економіки, соціальній стабільності та політичній єдності. У підтримці територіальної цілісності важливу роль відіграє громадянське суспільство, зокрема волонтерські рухи, патріотичні ініціативи та громадські проекти.

Висновок

Захист територіальної цілісності є критично важливим для збереження суверенітету та безпеки держави. Кожен громадянин має відігравати активну роль у підтримці національної єдності.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати сучасні міжнародні конфлікти та оцінити їхній вплив на територіальну цілісність держав.
2. Дослідити роль міжнародних організацій у захисті територіальної цілісності України.
3. Підготувати есе на тему: "Значення територіальної цілісності для державного суверенітету."

Заняття 2. Історичні приклади порушення територіальної цілісності. Наслідки для постраждалих держав: економічні, політичні та соціальні втрати.

Мета заняття:

Розгляд історичних прикладів порушення територіальної цілісності, вивчення економічних, політичних і соціальних наслідків для постраждалих держав.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з історичними прикладами порушення територіальної цілісності різних держав, проаналізувати причини, наслідки для постраждалих країн, а також міжнародну реакцію на ці події.
- Розвинути почуття патріотизму, обізнаність щодо важливості територіальної цілісності для суверенітету та національної безпеки.

Вступ

Територіальна цілісність є основою державного суверенітету. Історія свідчить, що порушення цього принципу часто призводить до тривалих конфліктів, економічних та соціальних втрат, а також втрати міжнародного статусу держав. Аналіз прикладів порушення територіальної цілісності дозволяє краще зрозуміти сучасні виклики та загрози.

1. Історичний контекст поняття територіальної цілісності

Ідея непорушності кордонів особливо зміцніла після Другої світової війни, коли міжнародне співтовариство стало свідком численних порушень територіальної цілісності, що призвело до катастрофічних наслідків. Одним із наслідків цього, стало закріплення в статуті ООН принципу непорушності кордонів, що забороняє застосування сили або загрози її застосування для зміни територій.

2. Приклади порушення територіальної цілісності в Європі

Анексія Австрії нацистською Німеччиною в 1938 році.

Під виглядом політичного об'єднання Австрія була анексована Німеччиною у результаті аншлюсу. Як наслідок відбулась дестабілізація європейської політики, посилення впливу Німеччини перед початком Другої світової війни. Міжнародна спільнота не зреагувала належним чином на цю анексію, що стало прецедентом для подальших агресій та запустило низку подій, які призвели до Другої світової війни.

Розділ Чехословаччини в 1938 році.

Під тиском нацистської Німеччини і без участі Чехословаччини в 1938 році прем'єр-міністр Британії Невіл Чемберлен, прем'єр-міністр Французької республіки Едуар Даладье, райхсканцлер Третього Райху

Адольф Гітлер та прем'єр-міністр Королівства Італія Беніто Муссоліні підписали Мюнхенські угоди, в рамках яких передано Судетську область третьому Рейху. Наслідком цього стала дезінтеграція Чехословаччини та початок масштабного захоплення територій у Європі.

Вторгнення Радянського Союзу в Польщу в 1939 році.

У 1939 році між Німеччиною та СРСР підписано угоду про ненапад, більш відому як Пакт Молотова — Ріббентропа. Першим наслідком цього став напад і розділ Польщі та, найголовніше, початок Другої світової війни.

3. Приклади порушення територіальної цілісності у XX столітті за межами Європи

Корейська війна 1950—1953 років.

Розділення Кореї на КНДР і Республіку Корея відбулося у 1945 році після поразки Японії, яка до цього правила Кореєю, у Другій світовій війні. США і СРСР підписали угоду про спільне управління країною. Лінія розділу зон впливу двох наддержав пройшла по 38-й паралелі. Однак у 1950 р. Північна Корея здійснила військове вторгнення до Південної Кореї, що призвело до тривалої війни, у яку мусили втрутитись міжнародні організації, зокрема ООН. Одним із наслідків війни був економічний колапс обох держав та їх розділ демілітаризованою зоною.

Ізраїльсько-арабські конфлікти.

Протягом усього часу свого існування Ізраїль доводить своє право на територію та незалежність. Першим великим збройним конфліктом була Палестинська війна у 1948 році. Ще одним великим військовим конфліктом була Шестиденна війна в 1967 р., внаслідок якої Ізраїль окупував низку територій, що до сьогодні залишається джерелом конфліктів на Близькому Сході.

Вторгнення Іраку в Кувейт у 1990 році.

Економічні й територіальні претензії Іраку до Кувейту призвели до вторгнення. Після цього вторгнення відбулася операція «Буря в пустелі» міжнародної коаліції, яка завдала військової поразки Іраку і призвела до його тривалої міжнародної ізоляції.

4. Порушення територіальної цілісності у пострадянському просторі

У пострадянському просторі досить часто відбуваються збройні конфлікти та війни за території, більшість яких спричинені російською федерацією. Одним із прикладів є конфлікт між Вірменією та Азербайджаном у Нагірному Карабасі, який спричинив втрати та масові переміщення населення.

З останніх порушень територіальної цілісності є анексія Криму російською федерацією та війна на Донбасі в 2014 р..

5. Висновки та уроки історичних прикладів

Порушення територіальної цілісності призводить до значних політичних, економічних та соціальних втрат для постраждалих держав. Історичні приклади показують необхідність ефективного міжнародного права та спільних зусиль для захисту суверенітету держав.

Висновок

Територіальна цілісність є ключовим аспектом міжнародної стабільності, і її порушення часто спричиняє катастрофічні наслідки, подекуди не тільки для постраждалої країни, але й для цілого регіону.

Збереження територіальної цілісності є необхідною умовою для стабільного розвитку будь-якої держави та світу загалом.

Завдання на самостійну роботу:

Проаналізувати приклади територіальних конфліктів у сучасному світі та їх наслідки для постраждалих держав.

Заняття 3. Роль міжнародної спільноти в захисті територіальної цілісності.

Мета заняття:

Ознайомити із роллю міжнародної спільноти в захисті територіальної цілісності держав, розкрити значення міжнародного права, діяльності ООН та інших міжнародних організацій у контексті забезпечення миру та стабільності.

Навчальні та виховні цілі:

- Дати уявлення про механізми міжнародного захисту територіальної цілісності, включно з миротворчими операціями, санкціями та діяльністю судових інституцій.
- Формувати повагу до міжнародного права, розуміння важливості міжнародної співпраці для збереження миру та безпеки.

Вступ

Територіальна цілісність — один із ключових принципів міжнародного права, що забезпечує державний суверенітет та стабільність

у світі. У сучасному світі конфлікти, пов'язані з порушенням цього принципу, є однією з головних загроз для міжнародного порядку, тому міжнародна спільнота відіграє важливу роль у захисті територіальної цілісності держав, забезпечуючи стабільність і безпеку на глобальному рівні. Ця роль включає політичну підтримку, економічну допомогу, санкції, дипломатичні зусилля та надання військової допомоги в межах міжнародного права.

1. Поняття територіальної цілісності у міжнародному праві

Основним принципом суверенітету та непорушності кордонів у міжнародному праві є поняття суверенітету як фундаменту міжнародних відносин.

Статут ООН, стаття 2(4): заборона застосування сили щодо територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави.

Гельсінський заключний акт: повага до державних кордонів.

2. Роль ООН у захисті територіальної цілісності

ООН як гарант миру і безпеки:

- Механізми ООН (Рада Безпеки та Генеральна Асамблея).
- Резолюції ООН (приклади захисту суверенітету, наприклад резолюції щодо Криму).
- Миротворчі операції ООН (Кіпр (UNFICYP), Косово (UNMIK), Південний Судан (UNMISS)).
- Санкції ООН як засіб тиску (санкції проти росії після анексії Криму).

3. Роль регіональних організацій у захисті територіальної цілісності

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ):

Приклади врегулювання конфліктів (Придністров'я, Нагірний Карабах).

Місії ОБСЄ (моніторингові місії, переговорні платформи).

Європейський Союз (ЄС):

Політика ЄС щодо захисту членів (резолюції, дипломатичний тиск).

Санкції ЄС (приклад санкцій проти росії).

НАТО:

- Колективна безпека (Стаття 5 Північноатлантичного договору).
- Розширення НАТО (захист нових членів та роль Альянсу у стабільності регіонів).

4. Міжнародні судові інституції та захист територіальної цілісності

Міжнародний суд ООН:

- Приклади справ: конфлікти між Чилі та Перу, Україна проти росії.
- Виконання рішень суду та їхній вплив на міжнародні відносини.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ):

- Роль у розгляді справ, пов'язаних з окупаціями.
- Приклади порушень прав людини в Криму.

Міжнародний кримінальний суд (МКС):

- Відповідальність за злочини агресії.
- Розгляд порушень територіальної цілісності на прикладі війни в Україні.

5. Міжнародні санкції та їх ефективність у захисті територіальної цілісності

Введення санкцій:

- Як міжнародна спільнота використовує санкції як засіб тиску.
- Приклади економічних, дипломатичних та військових санкцій.

Ефективні приклади санкцій:

- Санкції проти Південної Африки під час апартеїду.
- Санкції проти Ірану в контексті ядерної програми.

Обмеження та виклики санкцій:

- Недосягнення мети у випадку з Росією після анексії Криму.
- Вплив санкцій на економіку та населення.

6. Роль міжнародної громадськості та громадянського суспільства

Неурядові організації (НУО):

- Роль Amnesty International та Human Rights Watch у захисті прав людини.
- Зусилля щодо привернення уваги до порушень територіальної цілісності.

Інформаційні кампанії:

- Вплив соціальних мереж та медіа на міжнародну підтримку.
- Приклад кампаній на підтримку України після 2014 року.

Висновок

Важливість зусиль міжнародної спільноти та роль громадянського суспільства.

Завдання на самостійну роботу:

1. Підготувати есе на тему "Роль міжнародних організацій у збереженні територіальної цілісності".
2. Ознайомитися з рішеннями міжнародних судових інституцій щодо територіальних конфліктів.

Заняття 4. Механізми захисту територіальної цілісності на міжнародному рівні: ООН, ОБСЄ, міжнародні судові органи»

Мета заняття:

Вивчити основні механізми захисту територіальної цілісності на міжнародному рівні шляхом аналізу ролі Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та міжнародних судових органів.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомлення з ключовими міжнародними механізмами захисту територіальної цілісності.
- Розуміння ролі міжнародних організацій у забезпеченні миру та стабільності.
- Розгляд прикладів ефективності та викликів міжнародних організацій та судів у вирішенні територіальних суперечок.

Вступ

У сучасному світі захист територіальної цілісності держав є критично важливим для підтримання міжнародного порядку та стабільності. Оскільки конфлікти і суперечки щодо територій можуть загрожувати глобальному миру, розуміння ролі міжнародних організацій та судів у вирішенні таких питань є необхідним для забезпечення справедливого й ефективного врегулювання міжнародних та локальних конфліктів.

На міжнародному рівні існують кілька ключових механізмів захисту територіальної цілісності держав. Серед них найважливішу роль відіграють Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та міжнародні судові органи. Кожна з цих структур виконує свої функції для підтримки миру, безпеки та законності.

1. ООН як основний гарант міжнародної безпеки та територіальної цілісності

Рада Безпеки ООН:

- Відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки.
- Процедура прийняття резолюцій щодо порушень територіальної цілісності, наприклад, резолюції щодо конфліктів в Україні.

Генеральна Асамблея ООН:

- Вплив на формування міжнародної громадської думки.
- Приклади резолюцій щодо непорушності кордонів.

Миротворчі операції ООН:

- Місії з підтримки миру в конфліктних регіонах (Кіпр, Косово, Південний Судан).

- Оцінка ефективності миротворчих операцій у захисті територіальної цілісності.

Міжнародний суд ООН:

- Огляд справ, пов'язаних з територіальними суперечками, таких як справа щодо островів між Нігерією та Камеруном.

- Значення рішень Міжнародного суду для врегулювання територіальних конфліктів.

2. ОБСЄ: регіональний підхід до забезпечення територіальної цілісності

Роль ОБСЄ у врегулюванні конфліктів:

- Мандат ОБСЄ щодо забезпечення стабільності в Європі та сусідніх регіонах.

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні:

- Моніторинг ситуації на Сході України та в Криму.
- Вплив звітів ОБСЄ на міжнародну реакцію та політику.

Посередництво ОБСЄ у конфліктах:

- Роль у врегулюванні конфліктів у Нагірному Карабаху, Придністров'ї, Грузії.
- Механізми медіації та переговорів.

ОБСЄ як платформа для діалогу:

- Підтримка дипломатичних ініціатив та багатосторонніх переговорів.
- Важливість ОБСЄ у попередженні конфліктів і зміцненні безпеки.

3. Міжнародні судові органи: юридичний захист територіальної цілісності

Міжнародний суд ООН

Компетенція та юрисдикція: розгляд справ, пов'язаних із територіальними суперечками та порушенням суверенітету.

Приклади вирішених справ: суперечка між Нікарагуа та Колумбією; суперечка між М'янмою та Бангладеш.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ):

- Захист прав людини в контексті порушення територіальної цілісності:
- Розгляд справ, пов'язаних з окупацією та анексією (наприклад, позови України проти росії).
- Вплив рішень ЄСПЛ на міжнародне право та державну політику.

Міжнародний кримінальний суд (МКС):

- Розгляд справ, пов'язаних з агресією та воєнними злочинами:
- Виклики та обмеження МКС у контексті територіальної цілісності.

Висновок

ООН, ОБСЄ та міжнародні судові органи є основними механізмами, через які міжнародна спільнота захищає територіальну цілісність держав. Вони використовують дипломатичні, політичні та юридичні інструменти, щоб запобігти агресії, забезпечити правопорядок і притягнути до відповідальності винних у порушеннях міжнародного права. Ці органи сприяють стабільності, безпеці та забезпеченню поваги до суверенітету держав у світі.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати роль кожної з міжнародних організацій у вирішенні якогось територіального конфлікту. Наприклад, конфлікт між Грецією та Туреччиною на Кіпрі або конфлікт в Нагірному Карабаху.

2. Підготувати коротку інформацію про ефективність санкцій як інструменту захисту територіальної цілісності, з прикладами успішних та неуспішних санкційних кампаній.

3. Розробити свій короткий план заходів, які міжнародна спільнота могла б вжити для покращення захисту територіальної цілісності на глобальному рівні.

Заняття 5. Національний спротив.

Мета заняття:

Обговорити, що таке національний спротив, які його форми та компоненти; розглянути історичні приклади і сучасні виклики, з якими стикаються країни в контексті національного спротиву.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити із концепцією національного спротиву та його формами.
- Пояснити роль національного спротиву в захисті держави, її суверенітету та територіальної цілісності.
- Сформувати усвідомлення важливості громадянської активності та єдності суспільства у протистоянні зовнішнім загрозам.

Вступ

В умовах зовнішньої агресії, як у випадку з Україною, національний спротив набуває особливого значення. В Україні було створено структури територіальної оборони, залучено цивільне населення до підтримки військових, активно використовуються інформаційні кампанії для викриття пропаганди агресора. Національний спротив став одним із ключових чинників, які дозволили країні зберегти незалежність і протистояти агресії.

1. Поняття національного спротиву

Національний спротив — це комплекс заходів, які здійснюють держава та її громадяни для захисту від зовнішньої агресії або окупації. Це не лише військовий, але й цивільний, інформаційний та інші види спротиву.

На відміну від суто військової боротьби, національний спротив охоплює більш широкий спектр дій, які включають як озброєний, так і не озброєний опір. Національний спротив спрямований на захист суверенітету держави, а громадянський спротив може бути орієнтований на зміну влади або правопорядку всередині країни.

Основні компоненти національного спротиву:

- Озброєний опір (регулярні армійські підрозділи або добровольчі батальйони чи партизанські загони).
- Цивільний опір (волонтерські ініціативи, акції громадянської непокори, рухи самоорганізації).
- Інформаційний опір (боротьба з пропагандою, поширення правдивої інформації, протидія кібератакам).

Національний спротив є частиною стратегії національної безпеки. Він об'єднує дії держави та громадянського суспільства для захисту суверенітету та незалежності.

2. Історичні приклади національного спротиву

Національно-визвольні рухи:

- Українська повстанська армія та визвольний рух в Україні під час Другої світової війни. УПА боролася як проти нацистської, так і проти радянської окупації.
- Антиколоніальні рухи в Азії та Африці, наприклад, боротьба Індії за незалежність від Великої Британії та національно-визвольний рух в Алжирі.

Опір під час окупації:

- Французький Рух Опору під час Другої світової війни.
- Опір радянській окупації в Балтійських країнах.

Сучасні приклади:

- Україна. Після анексії Криму в 2014 році та початку війни на Сході України співвітчизники активно брали участь у різних формах спротиву як військовому, так і цивільному.
- Білорусь. Протести проти авторитарного режиму в Білорусі у 2020-2021 роках стали важливим прикладом громадянського спротиву.

3. Форми та методи національного спротиву

Військовий спротив:

- Партизанська війна, тобто використання тактики малої війни проти великих армійських підрозділів агресора.
- Нерегулярні збройні формування, такі як добровольчі батальйони та нерегулярні загони.
- Захист стратегічних об'єктів.

Цивільний спротив:

- Масові протести, акції громадянської непокорності та блокування роботи окупаційної влади.
- Волонтерський рух, направлений на підтримку військових, постачання продуктів, медикаментів та інших необхідних ресурсів.
- Самоорганізація громад у протидії агресору.

Інформаційний спротив:

- Протидія дезінформації, поширення правдивої інформації, викриття фейкових новин.
- Використання соціальних мереж та інформаційна мобілізація через новітні технології.
- Інформаційна боротьба на міжнародному рівні, зокрема привернення уваги міжнародної спільноти до ситуації в країні.

4. Механізми підтримки національного спротиву на державному рівні

Держава повинна створювати законодавчі умови для підтримки національного спротиву. Це включає розробку правової бази та координацію дій між державними інститутами і громадянським суспільством.

Програми з підготовки резервістів та цивільної оборони допомагають залучати населення до захисту держави у разі зовнішньої агресії. Важливе значення має також військово-патріотичне виховання молоді.

Держава повинна організовувати ресурсну базу для забезпечення національного спротиву, а також підтримувати волонтерські ініціативи.

5. Взаємодія національного спротиву з міжнародною спільнотою

Дипломатична підтримка та санкції проти агресора можуть зіграти вирішальну роль. Наприклад, міжнародні організації, як-от ООН, НАТО та ЄС, можуть надати військову та гуманітарну допомогу.

Важливо залучати міжнародну спільноту через медіа, соціальні мережі, громадські кампанії для поширення правди про ситуацію в країні та мобілізації міжнародної підтримки.

Висновок

Національний спротив є важливим компонентом оборони держави, який забезпечує можливість протидії агресору навіть в умовах окупації чи значного тиску. Він показує, що захист країни – це справа всього народу, який готовий до боротьби за свою свободу та незалежність.

Завдання на самостійну роботу:

1. Вивчити основні законодавчі акти, що регулюють національний спротив у своїй країні.

Заняття 6. Сектор безпеки й оборони (завдання та структура).

Мета заняття:

Розглянути структуру та основні компоненти сектору безпеки та оборони України, їхні завдання, функції, а також взаємодію з міжнародними партнерами, що сприяє підвищенню обороноздатності нашої держави.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з основними елементами сектору безпеки та оборони України.
- Розвинути розуміння взаємодії між державними та міжнародними інституціями у сфері безпеки.
- Формувати національну свідомість та почуття відповідальності за підтримання обороноздатності держави.

Вступ

З урахуванням сучасних глобальних і регіональних загроз, зокрема агресії росії проти України, розуміння завдань та структури сектору безпеки та оборони набуває особливої актуальності. Ефективність його функціонування визначає здатність держави забезпечувати безпеку своїх громадян, захищати територіальну цілісність і стабільність.

1. Загальна характеристика сектору безпеки та оборони України

Сектор безпеки та оборони України охоплює комплекс державних і громадських інститутів, діяльність яких спрямована на забезпечення оборони держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки.

Ключове завдання сектору — захист від зовнішніх загроз, які можуть включати як військову агресію, так і гібридні методи, зокрема кіберзагрози та інформаційні атаки.

Основні функції сектору:

- Забезпечення обороноздатності країни.
- Захист державного суверенітету та територіальної цілісності.
- Протидія зовнішнім та внутрішнім загрозам, зокрема тероризму, гібридним загрозам.
- Забезпечення стабільності та громадського порядку.

2. Структура сектору безпеки та оборони України

Збройні Сили України (ЗСУ) — основний елемент оборонного потенціалу держави, поділяються на такі складові:

- Сухопутні війська, відповідають за захист територіальної цілісності на суші.
- Повітряні Сили, відповідають за оборону повітряного простору.
- Військово-Морські Сили, відповідають за захист морських кордонів.
- Сили спеціальних операцій для виконання особливих завдань у межах оборони та антитерористичних операцій.
- Резервісти та територіальна оборона, що здійснюють підтримку основних сил у випадку масштабних конфліктів.

Служба безпеки України (СБУ). Основним завданням СБУ є забезпечення державної безпеки, боротьба з тероризмом, контррозвідка та протидія зовнішнім загрозам.

Національна гвардія України (НГУ). НГУ відповідає за підтримку громадського порядку та оборону в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, зокрема під час надзвичайних ситуацій та антитерористичних операцій.

Державна прикордонна служба України (ДПСУ). Основним завданням ДПСУ є охорона державного кордону та боротьба з контрабандою, нелегальною міграцією і тероризмом.

Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС). ДСНС займається цивільним захистом населення, реагує на надзвичайні ситуації та надає допомогу під час воєнних дій.

Національна поліція України. Забезпечує громадський порядок і бореться зі злочинністю.

Служба зовнішньої розвідки України. Відповідає за збір інформації щодо зовнішніх загроз.

3. Взаємодія сектору безпеки та оборони з міжнародними партнерами

Україна активно співпрацює з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру», а також бере участь у міжнародних навчаннях і операціях. Упровадження стандартів НАТО у ЗСУ є важливою частиною оборонної реформи.

ЄС надає технічну та фінансову допомогу для реформування сектору безпеки та оборони, особливо в питаннях кібербезпеки, судової реформи та боротьби з корупцією.

Крім того, Україна активно співпрацює зі США, Великою Британією, Канадою та іншими державами у сфері військової допомоги, навчання кадрів і участі у миротворчих операціях.

4. Реформа сектору безпеки та оборони України

Російська агресія, яка почалася у 2014 році, виявила критичні недоліки в секторі безпеки та оборони України та довела необхідність його реформування відповідно до євроатлантичних стандартів.

Основні напрями реформ:

- Реформа ЗСУ. Модернізація техніки, озброєння та підвищення боєздатності.
- Реформа СБУ. Зміцнення контррозвідувальної діяльності та боротьби з тероризмом.
- Управління обороною. Вдосконалення системи управління та підготовка кадрів.

Реформи зумовили значне підвищення обороноздатності України, але залишаються виклики, зокрема корупція та недосконала система управління.

5. Сучасні виклики для сектору безпеки та оборони України

Гібридні загрози. Росія використовує гібридні методи ведення війни, включаючи дезінформацію, кібератаки та використання нерегулярних сил. Протидія цим загрозам є ключовим завданням для українських безпекових структур.

Внутрішні виклики. Корупція у секторі безпеки залишається серйозною проблемою, яка перешкоджає ефективному функціонуванню сектора. Важливо зміцнити національну єдність і залучити громадянське суспільство до підтримки оборонної політики.

Підготовка до можливих сценаріїв. Україна повинна бути готова до продовження конфлікту на сході країни, а також до можливих нових загроз і кризових ситуацій.

Висновок

З урахуванням сучасних глобальних і регіональних загроз, таких як агресія росії проти України, розуміння завдань та структури сектору безпеки та оборони набуває особливої актуальності. Ефективність його функціонування визначає здатність держави забезпечувати безпеку своїх громадян, захищати територіальну цілісність і стабільність.

Завдання на самостійну роботу:

1. Ознайомитися із Законом України «Про національну безпеку України».
2. Проаналізувати реформу Збройних Сил України після 2014 року.
3. Підготувати доповідь про роль міжнародних партнерів у зміцненні обороноздатності України.

Заняття 7. Оборонний бюджет України».

Мета заняття:

Надати уявлення про основи формування, структуру та виклики, пов'язані з фінансуванням сектору оборони України. Розглянути проблеми, що виникають під час його фінансування, зокрема, в умовах триваючого конфлікту на сході країни.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити із завданнями та структурою оборонного бюджету України.
- Сформувати розуміння процесу формування та виконання оборонного бюджету.
- Розвинути навички аналізу оборонного бюджету та оцінки його ефективності.

Вступ

Оборонний бюджет відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки держави, підтриманні боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань, особливо в умовах війни України з РФ. В умовах сучасних загроз для України — від збройної агресії до гібридних воєн та кіберзагроз — роль належного фінансування оборонного сектору стає ще більш важливою.

1. Загальні поняття та завдання оборонного бюджету

Оборонний бюджет — це частина загального державного бюджету, яка виділяється на фінансування сектору оборони. Його головна мета — забезпечити фінансування Збройних Сил України та інших військових формувань, модернізацію техніки, підготовку кадрів, а також наукові розробки у військовій сфері.

Основні завдання оборонного бюджету:

- Фінансування Збройних Сил України та інших військових формувань.
- Модернізація військової техніки та інфраструктури.
- Забезпечення матеріально-технічної бази для військовослужбовців.
- Фінансування наукових досліджень та розробок у сфері оборони.

Законодавча база:

- Основні нормативні акти: Закон України «Про національну безпеку України», Бюджетний кодекс України.
- Роль Верховної Ради та уряду: Верховна Рада затверджує оборонний бюджет, тоді як уряд розробляє і виконує його через Міністерство оборони та інші структури.

2. Структура оборонного бюджету України

Основні компоненти оборонного бюджету:

1. Військові витрати:

- Оплата праці військовослужбовців та їх соціальне забезпечення.
- Закупівля та модернізація військової техніки та озброєння.
- Фінансування військових операцій та навчань.

2. Витрати на оборонну інфраструктуру:

- Будівництво та модернізація військових баз, аеродромів, портів.
- Забезпечення логістики, зв'язку та інформаційних систем.

3. Фінансування наукових та дослідницьких програм:

- Інвестиції у військові дослідження та нові технології.
- Співпраця з оборонними підприємствами та науковими установами.

4. Витрати на міжнародну співпрацю:

- Участь у міжнародних навчаннях та миротворчих місіях.
- Фінансування проєктів з міжнародної технічної допомоги.

3. Процес формування оборонного бюджету України

Основні етапи процесу формування:

1. Аналіз безпекової ситуації та визначення потреб сектору оборони.
2. Розробка бюджету урядом та Міністерством оборони.
3. Розгляд та затвердження оборонного бюджету Верховною Радою.
4. Контроль за виконанням бюджету, моніторинг та звітування.

Роль ключових інституцій:

- Міністерство оборони України визначає пріоритети та потреби.
- РНБО контролює та координує виконання бюджетних рішень.
- Кабінет Міністрів України затверджує та подає проєкт бюджету до Верховної Ради.
- Верховна Рада України ухвалює бюджет та здійснює контроль за його виконанням.

Принципи формування оборонного бюджету:

- Прозорість. Забезпечення відкритого процесу планування та використання коштів.
- Пріоритетність. Фокус на ключових напрямках для забезпечення обороноздатності.
- Ефективність. Максимізація результатів від використання бюджетних коштів.

4. Виклики та проблеми фінансування сектору оборони

Недостатність фінансування:

- Обмеженість ресурсів у державному бюджеті, яка перешкоджає реалізації всіх запланованих оборонних заходів.
- Порівняння оборонного бюджету України з бюджетами інших країн.

Корупція та неефективне використання коштів:

Корупція в секторі оборони залишається проблемою, яка впливає на ефективність використання бюджетних коштів.

Зовнішні загрози та економічні обмеження:

- Вплив економічної кризи на оборонний бюджет.
- Залежність від міжнародної допомоги та її нестабільність.

5. Міжнародний досвід та співпраця у фінансуванні оборони

Міжнародні стандарти фінансування оборони:

- Порівняння оборонних бюджетів різних країн (США, країни НАТО, Ізраїль).
- Впровадження стандартів НАТО в Україні, які впливають на бюджетні процеси.

Співпраця з міжнародними партнерами:

- Програми міжнародної допомоги та технічної підтримки.
- Участь України в міжнародних оборонних ініціативах.

6. Перспективи та напрями розвитку оборонного бюджету України

Модернізація та збільшення фінансування:

- Перспективи збільшення оборонного бюджету з огляду на економічне зростання.
- Пріоритети: інновації, кібербезпека, розвиток оборонно-промислового комплексу.

Реформа сектору оборони:

- Оптимізація витрат та підвищення ефективності.
- Прозорість у системі закупівель та підвищення ролі громадського контролю.

Виклики майбутнього:

- Адаптація до нових загроз, включаючи гібридні війни та кіберзагрози.
- Зміцнення стійкості оборонного сектору до економічних криз.

Висновок

Оборонний бюджет відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки держави, підтриманні боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань, особливо в умовах війни.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати оборонний бюджет України за останні три роки.
2. Написати есе на тему: «Міжнародний досвід фінансування оборони та його застосування в Україні».

Додаткова література до опрацювання теми:

1. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf.

2. Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-obyednanih-nacij>.
3. Мюнхенська угода 1938 р. та її історичні наслідки.
4. Гельсінський Заключний Акт.
5. Будапештський меморандум (1994 рік).
6. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobitnictva-v-evropi>.
7. Міжнародний кримінальний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud>.
8. Римський статут Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
9. Закон України «Про основи національного спротиву» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
10. Центр національного спротиву [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sprotyv.mod.gov.ua/>.
11. Національний спротив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vue.gov.ua/Національний_спротив.
12. Протидія дезінформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/08/12/protidya-deznformats-posilennya-tsifrovo-stjkost-al-yansu/index.html>.
13. Національна безпека незалежної України: осягнення сутності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/smolianiuk_natsionalna.pdf.
14. Декларація Вашингтонського саміту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_227678.htm.
15. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

16. Бюджетний запит на 2022-2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/finance/budget/f_2022-2.pdf.
17. Війна Росії проти України: фінансування ЄС військової допомоги Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250333/0128_1258008_EPRS-AaG-729301-EU-financing-military-assistance-Ukraine-FINAL-ForTrad.pdf.
18. Декларація Вашингтонського саміту [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

Тема 3 Роль НАТО. Стратегічні партнери. Коаліція у протистоянні

Заняття 1. Історія створення та розвиток НАТО: від оборонного альянсу до глобального безпекового актора.

Мета заняття:

Ознайомити з історією створення Північноатлантичного альянсу (НАТО), його трансформацією та роллю у забезпеченні глобальної безпеки.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з основними етапами створення і розвитку НАТО.
- Розкрити роль НАТО у забезпеченні безпеки в умовах геополітичних викликів.
- Сформувати розуміння сучасних викликів та перспектив розвитку альянсу.

Вступ

На тлі сучасних геополітичних викликів, таких як зростання агресивної політики росії, поширення тероризму, гібридних та кіберзагроз, роль НАТО у забезпеченні колективної оборони та глобальної стабільності є надзвичайно важливою.

1. Створення НАТО: історичний контекст та передумови

Після Другої світової війни світ стояв перед новими викликами. Європа була зруйнована, а зростання радянського впливу в Східній Європі та формування комуністичних режимів створювали загрозу для західних демократій. Холодна війна між СРСР та західними державами стала новою реальністю.

Першим кроком до формування оборонного альянсу став Брюссельський договір 1948 року, підписаний між Великою Британією, Францією, країнами Бенілюксу. Однак головним документом, який офіційно започаткував НАТО, став Вашингтонський договір, підписаний 4 квітня 1949 року. Засновниками альянсу стали 12 країн, включаючи США, Канаду, Велику Британію, Францію, Бельгію, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Данію, Італію, Ісландію та Португалію. Найважливіша стаття договору — стаття 5, яка проголошує принцип колективної оборони: напад на одного з членів НАТО розцінюється як напад на всіх членів альянсу.

Рання структура НАТО включала військові та політичні органи, які мали координувати дії держав-членів. НАТО було створено для стримування радянської загрози і захисту Західної Європи.

2. Розвиток НАТО в умовах холодної війни

У 1950-х роках до НАТО приєдналися Греція та Туреччина (1952 рік), а згодом — Західна Німеччина (1955 рік). Це стало важливим кроком у зміцненні обороноздатності альянсу в Європі.

Холодна війна принесла нові виклики для НАТО, зокрема радянську ядерну загрозу. НАТО відповіло створенням власного ядерного арсеналу та стратегією стримування. Берлінська криза 1961 року та Карибська криза 1962 року показали важливість альянсу в запобіганні повномасштабних конфліктів.

У 1967 році НАТО відмовилось від стратегії масованої відплати та перейшло до доктрини гнучкої відповіді, яка дозволила більш адаптивно реагувати на загрози різного рівня.

3. Трансформація НАТО після завершення холодної війни

Розпад Варшавського договору та падіння Берлінської стіни у 1989 році означали завершення конфронтації між Сходом та Заходом. Проте НАТО не втратило своєї актуальності, а почало переорієнтовуватися на нові виклики. У 1999 році до НАТО приєдналися Польща, Чехія та Угорщина.

Після 1991 року альянс почав активно брати участь у миротворчих операціях, зокрема на Балканах. Операції в Боснії та Косово стали першими військовими діями НАТО за межами території країн-членів.

НАТО почало розширювати свої відносини з росією через створення Ради НАТО — росія, хоча ці відносини залишалися напруженими. Альянс також почав активно відповідати на нові загрози, такі як міжнародний тероризм.

4. НАТО у XXI столітті: від оборонного альянсу до глобального безпекового актора

На початку XXI століття альянс продовжує розширюватися. До нього приєдналися Болгарія, Румунія, країни Балтії, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чорногорія та Північна Македонія.

НАТО взяло участь у масштабних місіях за межами євроатлантичного регіону, разом з операціями в Афганістані та Лівії.

Нова стратегічна концепція визначила три ключові напрями діяльності НАТО: колективна оборона, управління кризами та кооперативна безпека. НАТО також почало активно співпрацювати з партнерами у всьому світі, зокрема Австралією, Японією, Південною Кореєю.

5. Виклики та перспективи розвитку НАТО в сучасних умовах

Після анексії Криму у 2014 році НАТО посилило свою присутність на східному фланзі, розмістивши додаткові військові сили в Балтії та Польщі. Альянс активно підтримує Україну та інші країни, що стикаються з російською агресією.

Одним з нових викликів для НАТО стали кіберзагрози. Альянс створив спеціальні підрозділи для реагування на кібернапади та гібридні загрози.

Напруженість між США та європейськими союзниками з приводу оборонних витрат залишається важливою проблемою. Водночас НАТО прагне знайти баланс між колективною обороною та управлінням кризами.

НАТО продовжує розглядати можливість подальшого розширення, зокрема приєднання України та Грузії. Альянс також зміцнює трансатлантичну єдність перед новими викликами глобальної безпеки.

Висновок

На тлі сучасних геополітичних викликів, таких як зростання агресивної політики росії, поширення тероризму, гібридних та кіберзагроз, роль НАТО в забезпеченні колективної оборони та глобальної стабільності є надзвичайно важливою.

Завдання на самостійну роботу:

1. Провести порівняльний аналіз стратегічних концепцій НАТО 1991, 1999 та 2010 років.
2. Підготувати коротку доповідь про роль НАТО у врегулюванні конфліктів на Балканах.

Заняття 2. Основні цілі та завдання НАТО.

Мета заняття:

Ознайомити з основними цілями та завданнями НАТО, розкрити їхню еволюцію та вплив на міжнародну безпеку. Розглянути зміни цілей НАТО з моменту його створення та завдання, які стоять перед альянсом сьогодні.

Навчальні та виховні цілі:

- Проаналізувати основні цілі НАТО, зокрема колективну оборону, підтримку стабільності та управління кризами.
- Формувати уявлення про еволюцію завдань альянсу та його роль у сучасних міжнародних відносинах.
- Виховувати свідоме ставлення до проблем глобальної безпеки та важливості міжнародної співпраці.

Вступ

Сьогодні ми розглянемо важливу тему, яка має безпосереднє відношення до безпеки як Європи, так і всього світу, — основні цілі та завдання НАТО. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин НАТО залишається ключовим елементом у забезпеченні безпеки та стабільності в Європі та за її межами. З огляду на сучасні виклики — від агресії росії до тероризму та кіберзагроз — важливість НАТО є надзвичайно великою.

1. Історичні передумови створення НАТО

Після закінчення Другої світової війни Європа стояла перед новими загрозами. Початок холодної війни між СРСР та Заходом загострив необхідність створення системи колективної оборони.

Поширення радянського впливу на країни Східної Європи стало головним викликом для західних демократій.

4 квітня 1949 року 12 країн підписали Вашингтонський договір, що формально створив НАТО. Основний принцип договору закріплено у статті 5 — колективна оборона.

Перші цілі НАТО:

- Захист країн Західної Європи від радянської загрози.
- Створення стійкої оборонної системи на основі колективної безпеки.
- Зміцнення трансатлантичних відносин та гарантування миру в Європі.

2. Основні цілі НАТО

1. Колективна оборона.

Головна мета НАТО — забезпечення колективної оборони. Це означає, що напад на одного члена альянсу вважається нападом на всіх.

Стаття 5 Вашингтонського договору: Один з найбільш відомих прикладів застосування цієї статті — відповідь НАТО на теракти 11 вересня 2001 року, коли було активовано колективну оборону для боротьби з тероризмом.

2. Запобігання конфліктам та підтримка стабільності.

НАТО активно діє як інструмент забезпечення стабільності не тільки в Європі, але й за її межами. Альянс бере участь у численних миротворчих операціях, таких як місії на Балканах або в Афганістані.

3. Управління кризами.

НАТО має механізми для управління кризами як всередині, так і за межами країн-членів. Наприклад, участь у конфліктах на Балканах, Афганістані та Лівії демонструє здатність НАТО діяти в умовах криз.

4. Зміцнення трансатлантичної єдності.

Одним з основних завдань НАТО є підтримка тісної співпраці між Європою та Північною Америкою. Це допомагає розвивати спільні стандарти і підходи до оборони.

3. Основні завдання НАТО

1. Військове стримування та оборона.

НАТО спрямовує свої зусилля на стримування потенційних агресорів та забезпечення обороноздатності своїх членів.

2. Кібербезпека та нові виклики.

Однією з нових сфер діяльності НАТО є кібербезпека, яка стає все більш актуальною в умовах гібридних загроз. З метою швидкого реагування на кіберзагрози створюються спеціальні підрозділи для боротьби з кіберзагрозами та кібернападами.

3. Колективна безпека.

НАТО прагне зміцнювати спільні програми та стратегії в галузі оборони. Регулярні спільні військові маневри та навчання дозволяють країнам-членам покращувати координацію та ефективність спільних дій.

4. Партнерство та розширення.

НАТО активно працює над розширенням свого складу та розвитком партнерських відносин. Важливими є співпраця з країнами, що не є членами альянсу, такими як Україна, Грузія та Австралія.

4. Еволюція цілей та завдань НАТО після холодної війни

З розпадом Варшавського договору та закінченням холодної війни НАТО переосмислило свою роль. Тепер альянс займається не лише обороною, а й вирішенням кризових ситуацій в інших регіонах.

Тероризм став однією з головних загроз, на які НАТО реагує, особливо після подій 11 вересня 2001 року.

Після холодної війни НАТО активно розширюється, приймаючи нових членів з країн Центральної та Східної Європи.

Співпраця з ЄС, ООН та ОБСЄ стає важливою для вирішення глобальних проблем безпеки.

5. Перспективи та виклики для НАТО у майбутньому

Сучасний світ стикається з новими викликами, такими як кіберзагрози, гібридні конфлікти, тероризм та агресивні дії росії. Так, реакцією на анексію Криму та агресію на Сході України, НАТО активізувало свою діяльність у Східній Європі та надає підтримку Україні.

У контексті глобальних загроз НАТО також зміцнює співпрацю між Північною Америкою та Європою.

Проте є і внутрішні виклики, зокрема дискусії між членами НАТО щодо оборонних витрат.

НАТО продовжує розглядати можливість подальшого розширення, зокрема щодо членства України та Грузії.

Висновок

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, НАТО залишається ключовим елементом у забезпеченні безпеки та стабільності в

Європі та за її межами. З огляду на сучасні виклики — від агресії росії до тероризму та кіберзагроз — важливість НАТО є надзвичайно великою.

Завдання на самостійну роботу:

1. Порівняти цілі НАТО на етапі його створення та в сучасний період.
2. Підготувати реферат про роль НАТО у врегулюванні конфліктів на Балканах.

Заняття 3. Основні принципи діяльності НАТО: колективна оборона, підтримка миру, боротьба з тероризмом.

Мета заняття:

Ознайомити з основними принципами діяльності НАТО, такими як колективна оборона, підтримка миру та боротьба з тероризмом. Проаналізувати та пояснити їх значення для міжнародної безпеки і ролі НАТО в сучасних умовах.

Навчальні та виховні цілі:

- Сформувати уявлення про ключові принципи НАТО, їхній історичний розвиток та сучасне застосування.
- Виховати розуміння важливості міжнародної безпеки та ролі колективної оборони, підтримки миру і боротьби з тероризмом у глобальному контексті.

Вступ

У сучасних умовах міжнародних викликів, таких як російська агресія в Україні, тероризм, кіберзагрози, роль НАТО як організації колективної безпеки є ключовою. Принципи діяльності НАТО залишаються важливими для захисту миру, стабільності та боротьби з новими загрозами.

1. Історичний контекст створення НАТО та його принципи

Після закінчення Другої світової війни Європа стояла перед новими загрозами з боку СРСР, що викликало потребу в колективній обороні. Протистояння між СРСР та країнами Заходу стало основою для формування НАТО, метою якого було забезпечення безпеки та стабільності в Західній Європі. Отже, основним мотивом створення НАТО був захист демократій Європи та трансатлантичної спільноти від потенційної радянської загрози. 4 квітня 1949 року договір підписали 12 країн, закріпивши створення НАТО.

Після закінчення холодної війни НАТО розширило свій вплив на нові сфери — миротворчі операції, боротьбу з тероризмом, реагування на нові загрози, такі як кібернапади.

2. Принцип колективної оборони

Головний принцип колективної боротьби визначено в Статті 5 Вашингтонського договору: Принцип колективної оборони передбачає, що напад на одного члена НАТО розглядається як напад на всіх членів. Така концепція «один за всіх і всі за одного» забезпечує стабільність та гарантію безпеки для всіх країн-членів.

Історичним прикладом реалізації принципу стала реакція з боку НАТО на теракти 11 вересня 2001 року в США.

Іншим прикладом є підтримка країн Балтії та Польщі в умовах загрози з боку росії через активні військові навчання та присутність військ НАТО на східному фланзі Альянсу. А у відповідь на анексію Криму та війну на Сході України НАТО збільшило свою військову присутність у Східній Європі.

3. Підтримка миру та управління кризами

Альянс активно залучений до миротворчих місій, спрямованих на запобігання конфліктам і відновлення миру в регіонах, що переживають військові дії. НАТО діє на основі мандатів ООН, а також самостійно проводить операції з підтримки миру.

Наприклад, миротворчі операції у Боснії та Герцеговині (IFOR, SFOR) та в Косово (KFOR) були спрямовані на забезпечення стабільності після жорстоких етнічних конфліктів. Місія ISAF в Афганістані мала на меті забезпечити безпеку та стабільність у країні після терактів 2001 року.

НАТО використовує різні методи, від військової інтервенції до дипломатії, щоб запобігти розгортанню конфліктів або вирішити їх. Крім того, НАТО активно взаємодіє з ООН, ОБСЄ та ЄС у питаннях врегулювання кризових ситуацій.

4. Боротьба з тероризмом

З початком XXI століття загроза тероризму стала однією з головних проблем для глобальної безпеки. Теракти 11 вересня змусили НАТО переглянути свої підходи до боротьби з цією загрозою. Відповідно, альянс розробив нові стратегії для боротьби з тероризмом, включаючи обмін розвідданими та спільні операції з партнерами, наприклад:

- Операція «Активні зусилля». Ця місія НАТО в Середземному морі спрямована на боротьбу з терористичними угрупованнями та забезпечення безпеки морських шляхів.
- Місія в Афганістані. ISAF відіграла важливу роль у боротьбі з тероризмом, спрямованою на знищення мереж «Аль-Каїди».

Оскільки сучасний тероризм все частіше використовує кіберпростір для здійснення атак — НАТО зміцнює свій кіберзахист.

Отже, терористичні організації продовжують розвивати свої методи тероризму, що вимагає постійного вдосконалення стратегій НАТО.

5. Взаємодія між принципами: колективна оборона, підтримка миру, боротьба з тероризмом

Принципи колективної оборони, підтримки миру та боротьби з тероризмом тісно взаємопов'язані. Спільна оборона забезпечує стабільність, яка необхідна для миротворчої діяльності та ефективної боротьби з тероризмом.

Прикладом успішної взаємодії є операції в Косово та Афганістані. У цих випадках НАТО одночасно застосовувало принципи колективної оборони, підтримки миру та боротьби з тероризмом, що забезпечило ефективне управління конфліктами та зниження терористичних загроз.

Висновок

У сучасних умовах міжнародних викликів, таких як російська агресія в Україні, тероризм, кіберзагрози, роль НАТО як організації колективної безпеки є ключовою. Принципи діяльності НАТО залишаються важливими для захисту миру, стабільності та боротьби з новими загрозами.

Завдання на самостійну роботу:

1. Охарактеризувати роль НАТО у врегулюванні сучасних конфліктів.
2. Проаналізувати ефективність дій НАТО у боротьбі з тероризмом у XXI столітті.

Заняття 4. Роль НАТО у забезпеченні міжнародної безпеки.

Мета заняття:

Ознайомити із роллю НАТО у забезпеченні міжнародної безпеки та розкрити його внесок у сучасну безпеку через колективну оборону, миротворчі операції, боротьбу з тероризмом, кіберзагрозами та гібридними війнами.

Навчальні та виховні цілі:

- Сформувати уявлення про роль НАТО як ключового елементу міжнародної безпеки.
- Проаналізувати, як НАТО реагує на сучасні виклики та загрози, забезпечуючи стабільність і безпеку у світі.
- Виховати розуміння важливості міжнародного співробітництва для глобальної безпеки та ролі НАТО у забезпеченні миру.

Вступ

У світі повсякденних міжнародних загроз, таких як війна в Україні, кіберзагрози, тероризм та зростаюча геополітична напруженість, роль НАТО як захисника міжнародної стабільності є вкрай актуальною. НАТО є однією з найважливіших організацій у сфері міжнародної безпеки, яка забезпечує колективну оборону своїх членів і бере активну участь у миротворчих операціях. У сучасних умовах геополітичної напруженості, тероризму, кіберзагроз та гібридних війн роль НАТО значно зростає.

1. Історичні передумови створення НАТО та його місія

Після закінчення Другої світової війни країни Європи шукали шляхи забезпечення безпеки у відповідь на зростаючу загрозу з боку Радянського Союзу. Це призвело до формування блоку західних країн для спільної оборони. НАТО створено на фоні наростаючого протистояння між СРСР та країнами Заходу. Вашингтонський договір 1949 року став основою для створення НАТО. Він передбачав створення колективної системи оборони, де напад на одного члена вважався нападом на всіх.

Отже, НАТО засновано для забезпечення колективної оборони та стабільності в Північноатлантичному регіоні. З часом НАТО розширило свої функції, серед них не тільки оборона, але й миротворчі операції, боротьба з тероризмом та управління кризами.

2. Колективна оборона як основа міжнародної безпеки

Як вже згадувалось на попередніх заняттях, основа НАТО —принцип колективної оборони. Так, НАТО активно працює над забезпеченням безпеки своїх східних членів, таких як країни Балтії та Польща, шляхом розміщення сил і проведення військових навчань.

Взаємодіє НАТО і з країнами, що не є його членами. Наприклад, Україна та Грузія, хоч і не є членами НАТО, активно співпрацюють з Альянсом у сфері безпеки та реформування своїх оборонних секторів.

НАТО бере участь в операціях за межами Європи, наприклад, в Афганістані (ISAF) та Лівії, де Альянс сприяв стабілізації та відновленню миру. НАТО активно співпрацює з ООН, ЄС та іншими організаціями у питаннях глобальної безпеки.

3. Миротворча роль НАТО

Миротворчі операції НАТО спрямовані на запобігання ескалації конфліктів і відновлення стабільності в регіонах, що переживають кризи. НАТО відіграло важливу роль у миротворчих операціях на Балканах, зокрема в Боснії та Герцеговині (IFOR, SFOR) та Косово (KFOR). Також в

Афганістані (ISAF) НАТО допомогло встановити порядок після режиму талібів.

НАТО проводить програми, спрямовані на запобігання конфліктів і збереження стабільності у кризових регіонах. Наприклад, на Балканах НАТО запобігало розростанню конфліктів завдяки дипломатичним і військовим заходам. Допомагає у цьому співпраця з країнами, що не є членами НАТО, це дозволяє забезпечити ефективні операції, залучаючи ширшу коаліцію держав.

4. Боротьба з новими викликами та загрозами

Сучасні загрози, такі як кіберзлочинність, гібридні війни та тероризм, потребують нових підходів до безпеки. НАТО активно адаптується до нових умов, розробляючи нові стратегії та структури для реагування на сучасні виклики. Наприклад, операція "Активні зусилля" в Середземному морі спрямована на захист морських шляхів і запобігання терористичним атакам.

Також НАТО координує антитерористичні заходи, разом із заходами у сфері кібербезпеки та реакцією на гібридні загрози, з іншими державами та організаціями, щоб забезпечити комплексний підхід до вирішення проблеми.

5. Розширення НАТО та зміцнення міжнародних партнерств

Після закінчення холодної війни НАТО розширилося шляхом приєднання нових членів із Центральної та Східної Європи, що зміцнило його вплив у регіоні та забезпечило безпеку.

Також НАТО співпрацює з країнами, що не є членами альянсу, та міжнародними організаціями. Наприклад, програма "Партнерство заради миру" спрямована на зміцнення співпраці між НАТО та країнами-партнерами, сприяючи зміцненню оборонного потенціалу цих країн. Такі ініціативи сприяють підвищенню рівня безпеки у всьому світі та зміцненню зв'язків між країнами.

Висновок

Аналізуючи поточні міжнародні загрози, такі як війна в Україні, кіберзагрози, тероризм та зростаюча геополітична напруженість, роль НАТО як захисника міжнародної стабільності є вкрай актуальною.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати внесок НАТО у забезпечення міжнародної безпеки на прикладі конфліктів останніх десятиліть.
2. Проаналізувати роль НАТО у боротьбі з новими загрозами, такими як кібербезпека та тероризм.

Заняття 5. Стратегічні партнери НАТО та їхній внесок у глобальну безпеку.

Мета заняття:

Метою заняття є дослідження ролі стратегічних партнерів НАТО в зміцненні глобальної безпеки та їхній внесок у різні аспекти діяльності Альянсу.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити із роллю стратегічних партнерів НАТО в зміцненні глобальної безпеки.
- Дослідити внесок країн-партнерів у діяльність Альянсу та розкрити основні виклики і перспективи таких партнерств.

- Виховати розуміння важливості міжнародного співробітництва для забезпечення глобальної стабільності, толерантності та взаємоповаги між країнами.

Вступ

В умовах щораз більших викликів глобальній безпеці (таких як тероризм, кіберзагрози, регіональні конфлікти), стратегічні партнери НАТО відіграють вирішальну роль у підтримці миру та стабільності. Партнерства НАТО є ключовими елементами глобальної архітектури безпеки, сприяючи співпраці та зміцненню обороноздатності.

1. Поняття стратегічного партнерства в контексті НАТО

Стратегічне партнерство - це форма взаємодії між НАТО та країнами, які не є членами Альянсу, але активно співпрацюють у питаннях безпеки та оборони. Стратегічне партнерство дозволяє країнам-партнерам брати участь у місіях та операціях НАТО, сприяє обміну інформацією та спільному плануванню. Партнерства дають змогу НАТО поширювати свої оборонні й безпекові ініціативи на глобальному рівні, залучаючи союзників з усього світу.

Слід розуміти, що між членами й партнерами альянсу є певна відмінність, члени Альянсу зобов'язані надавати військову допомогу за статтею 5 Вашингтонського договору, тоді як партнери можуть брати участь в операціях на добровільній основі.

2. Основні стратегічні партнери НАТО

Основним стратегічним партнером НАТО є Європейський Союз, також партнерами є Україна і Грузія, Австралія, Японія та Південна Корея.

Відносини між НАТО та ЄС розпочалися в середині 1990-х років. Спільна робота в Балканських конфліктах сприяла поглибленню співпраці. Тепер у рамках Європейської політики безпеки та оборони ЄС і НАТО проводять спільні навчання та спільні операції, зокрема такі як миротворчі місії в Африці та боротьба з піратством біля берегів Сомалі.

Співпраця з Україною розпочалася з програми «Партнерство заради миру» в 1994 році. Після анексії Криму в 2014 році співпраця значно посилилася. Україна бере участь у миротворчих місіях НАТО і реформує свої збройні сили відповідно до стандартів Альянсу. У війні проти Росії НАТО надає Україні нелегальну допомогу, тренує військових та підтримує реформування оборонного сектору.

Співпраця з Грузією розпочалася ще в 1990-х, і з 2004 року Грузія є активним учасником програми «Партнерство заради миру» та активно бере участь у миротворчих місіях та навчаннях НАТО.

Співпраця з Австралією, Японією та Південною Кореєю також є важливою. Австралія є важливим партнером НАТО в миротворчих операціях, а Японія і Південна Корея беруть активну участь у регіональних питаннях безпеки. Країни регіону надають значну підтримку міжнародним операціям НАТО, зокрема в Афганістані.

3. Спільні операції та місії стратегічних партнерів НАТО

Багато стратегічних партнерів, як-от Україна, Австралія та Грузія, активно брали участь у миротворчих місіях НАТО в Афганістані, Косово та інших регіонах. Партнери, зокрема країни Азії, також надають підтримку в антитерористичних операціях, наприклад, в Афганістані та боротьбі з ІДІЛ. Допомагають партнери й з боротьбою з наслідками стихійних лих, як-от допомога після землетрусів у Гаїті та участь партнерів у ліквідації наслідків.

4. Внесок партнерів НАТО в розвиток оборонних можливостей

Україна, Грузія та інші партнери активно реформують свої збройні сили завдяки підтримці НАТО. Спільні навчання сприяють підвищенню боєздатності та координації. Так, українська армія успішно переймає стандарти НАТО у сфері логістики, командування та контролю.

5. Виклики та перспективи стратегічних партнерств НАТО

Не завжди партнерство з НАТО може бути повноцінним. Подекуди країни-партнери стикаються з внутрішніми політичними та економічними обмеженнями, які негативно впливають на співпрацю з альянсом.

Одним з напрямків розвитку НАТО є розширення співпраці з країнами Африки та Азії, що вимагатиме від останніх значних зусиль.

Висновок

В умовах збільшення викликів глобальній безпеці (таких як тероризм, кіберзагрози, регіональні конфлікти), стратегічні партнери НАТО відіграють вирішальну роль у підтримці миру та стабільності. Партнерства НАТО є ключовими елементами глобальної архітектури безпеки, сприяючи співпраці та зміцненню обороноздатності.

Завдання на самостійну роботу:

1. Проаналізувати конкретні приклади участі стратегічних партнерів НАТО в міжнародних місіях.
2. Написати есе на тему: «Як стратегічні партнерства НАТО зміцнюють глобальну безпеку?».

Заняття 6. Переваги членства в НАТО. Коаліція в протистоянні.

Мета заняття:

Розкрити основні переваги членства в НАТО та проаналізувати ролі коаліцій у протистоянні міжнародним загрозам.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з перевагами членства в НАТО та роллю Альянсу в підтриманні глобальної безпеки
- Дослідити важливість коаліцій у протистоянні міжнародним загрозам.
- Виховати почуття солідарності та відповідальності за колективну безпеку, підвищити розуміння важливості міжнародного співробітництва.

Вступ

Членство в НАТО є не лише гарантією безпеки для його членів, але й важливим інструментом для забезпечення глобальної стабільності. У сучасному світі, де існують нові загрози, такі як гібридні війни та кібернапади, роль НАТО та коаліційного співробітництва набуває особливого значення.

1. Основні переваги членства в НАТО

Головною перевагою членства в НАТО є колективна оборона та гарантії безпеки, що дозволяють країнам-членам відчувати впевненість у захищеності їхніх національних інтересів. Наприклад, після терактів 11 вересня 2001 року НАТО вперше застосувало статтю 5, мобілізуючи союзників на підтримку США.

Іншою перевагою є доступ до сучасних технологій та оборонних ресурсів. Члени НАТО мають доступ до передових військових технологій та ресурсів Альянсу, що значно підвищує їхню обороноздатність. Спільні військові навчання, обмін розвідданими та участь у спільних операціях дозволяють країнам покращувати свої збройні сили.

Крім того, членство в НАТО сприяє політичній стабільності та економічній безпеці. Країни-члени користуються політичною підтримкою Альянсу на міжнародній арені.

Ще однією перевагою є розвиток оборонних можливостей. НАТО допомагає країнам-членам модернізувати свої збройні сили, надаючи доступ до передових стандартів оборони, адже сумісність техніки та

озброєння країн-членів дозволяє ефективно координувати дії під час спільних операцій.

3. Коаліція в протистоянні міжнародним загрозам

НАТО неодноразово діяло як коаліція для захисту своїх членів від зовнішніх загроз. Наприклад, операції в Афганістані та Лівії, де Альянс зумів забезпечити стабільність і захист у регіонах конфлікту.

Спільні антитерористичні операції є важливим компонентом діяльності НАТО. Операція "Рішуча підтримка" в Афганістані є одним із прикладів успішної коаліційної роботи в боротьбі з терористичними організаціями.

НАТО активно працює над протидією новим видам загроз, таким як гібридні війни та кібератаки. Коаліційні зусилля сприяють зміцненню стійкості країн-членів до таких загроз.

Коаліційні сили НАТО брали участь у стабілізації конфліктних регіонів, таких як Балкани. Крім того, Альянс надає гуманітарну допомогу у випадках природних катастроф та криз.

4. Роль партнерств та коаліцій у рамках НАТО

НАТО активно співпрацює з країнами-партнерами, які не є членами Альянсу, але відіграють важливу роль у його операціях. Прикладом таких країн є Австралія, Фінляндія та Швеція.

НАТО співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як ООН та ЄС, для вирішення глобальних криз. Спільні операції, що включають партнерів НАТО та інші коаліції, є важливим компонентом глобальної безпеки.

5. Виклики та перспективи членства в НАТО

Кожна країна-член НАТО зобов'язана дотримуватися політичних, економічних та військових зобов'язань, які можуть вимагати значних ресурсів та зусиль. Внутрішні та зовнішні виклики, з якими стикаються країни-члени, можуть впливати на їхню здатність виконувати обов'язки в рамках Альянсу.

НАТО активно адаптується до нових викликів, таких як кіберзагрози, тероризм та гібридні війни, розширюючи свою діяльність та покращуючи співпрацю з партнерами.

Отже, розширення НАТО та залучення нових членів сприяє посиленню Альянсу та зміцненню глобальної безпеки.

Висновок

Членство в НАТО є не лише гарантією безпеки для його членів, але й важливим інструментом для забезпечення глобальної стабільності. У сучасному світі, де існують нові загрози, такі як гібридні війни та кібернапади, роль НАТО та коаліційного співробітництва набуває особливого значення.

Завдання на самостійну роботу:

1. Підготувати короткий виступ на тему "Як членство в НАТО забезпечує стабільність та безпеку для країн-членів?".
2. Проаналізувати приклади участі НАТО в міжнародних коаліційних операціях.

Додаткова література до опрацювання теми:

1. Довідник НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook2001.pdf>

2. Завдання НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_68144.htm.
3. Партнерства НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_84336.htm.
4. Стратегічні концепції НАТО: історія та сучасність крізь призму безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainetonato.com.ua/75-rokiv-nato/strategichni-kontseptsii-nato-istoriia-ta-suchasnist-kriz-pryzmu-bezpeky/>
5. Північноатлантичний договір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text.
6. Встановлення миру та стабільності на Балканах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120103_balkans-u.pdf.
7. НАТО у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120117_21st_ukr.pdf.
8. Статті про розвиток НАТО та його вплив на сучасну безпеку <https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news.htm>.
9. Відносини з Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm.
10. Роль НАТО та країн НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://defence.org.ua/wp-content/uploads/doslidzhennya/CDS-Rol-NATO-ta-krain-NATO-ukr.pdf>.
11. Міжнародна протидія російській агресії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/05/31/mizhnarodna-protydiya-rosijskij-agresiyi/>
12. Шлях України до Альянсу: Які основні переваги матиме Україна, приєднавшись до НАТО? [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://ukrainetonato.com.ua/spetsproekty/shlyakh-ukrayiny-do-alyansu-yaki-osnovni-perevahy-matyme-ukraina-priednavshys-do-nato/>

Тема 4 Способи реалізувати свій талант в обороні України

Заняття 1. Військова служба та волонтерська діяльність.

Мета заняття:

Розглянути історію військової служби, сучасний стан збройних сил, розвиток волонтерського руху, а також приклади взаємодії між військовими та волонтерами.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з історією та сучасним станом військової служби в Україні.
- Проаналізувати роль волонтерської діяльності в підтримці збройних сил та показати взаємодію між військовими та волонтерами.
- Формувати почуття патріотизму, відповідальності за захист держави, виховати повагу до військових та волонтерів, що підтримують збройні сили.

Вступ

Сучасні виклики, пов'язані з військовими конфліктами та кризовими ситуаціями, вимагають активної участі як військовослужбовців, так і волонтерів.

Військова служба є ключовим елементом національної безпеки, тоді як волонтерський рух забезпечує необхідну підтримку армії. Сьогодні ці дві сфери тісно взаємодіють, що робить їх невід'ємною частиною обороноздатності країни.

1. Історичний огляд військової служби

Україна має давні військові традиції, що беруть початок ще з часів Київської Русі та козацької держави. Окрему увагу варто приділити військовим формуванням періоду УНР та Армії Української Повстанської Армії (УПА) у XX столітті.

Після здобуття незалежності Україна зберегла загальну військову повинність. Однак з часом відбувся перехід до контрактної армії, що стало важливим кроком у зміцненні професійності збройних сил.

Події Майдану, анексія Криму та війна на сході України змусили переосмислити структуру та роль українських збройних сил. Геополітичні виклики визначили нові пріоритети у військовій сфері.

3. Сучасна військова служба в Україні

Збройні сили України поділяються на кілька основних видів: Сухопутні війська, Повітряні сили, Військово-Морські сили, Десантно-штурмові війська, Сили спеціальних операцій. Усі ці структури відіграють важливу роль у забезпеченні обороноздатності країни.

Військовослужбовці є ключовими захисниками незалежності та територіальної цілісності України. Їхня робота вимагає високого рівня професіоналізму та самопожертви.

Основними викликами та труднощами, з якими стикаються військовослужбовці, є **як** фізичні та психологічні труднощі, пов'язані з виконанням обов'язків, так і економічні виклики, зокрема недостатнє фінансування, брак ресурсів та проблеми з соціальним захистом.

Держава надає військовослужбовцям певні соціальні гарантії, зокрема пільги для їхніх родин, житло та медичне обслуговування. Проте цей аспект залишається тим важливим питанням, що потребує покращення.

4. Виникнення та розвиток волонтерського руху

Волонтерський рух в Україні особливо активно розвинувся під час подій Майдану 2013-2014 років, а також на початку війни на сході України. Волонтери стали рушійною силою підтримки армії в найважчі часи.

Волонтери надають матеріальну допомогу армії (амуніція, медичні засоби), займаються збором коштів, а також працюють над інформаційною підтримкою та моральною допомогою військовим.

Численні волонтерські організації, такі як "Повернись живим", "Армія SOS" та інші, надзвичайно допомогли забезпечити військових необхідними ресурсами.

5. Співпраця між військовими та волонтерами

Під час війни на сході України волонтерський рух надав суттєву допомогу армії, у якої був дефіцит ресурсів. Ця співпраця виявилася надзвичайно ефективною, особливо на ранніх етапах війни. Волонтери не лише постачали військовим матеріальні ресурси, а й морально підтримували їх, що значно підвищувало бойовий дух армії.

Незважаючи на ефективність взаємодії, виникали проблеми з координацією дій між волонтерами та військовими структурами, що ускладнювало оперативність постачання необхідних ресурсів.

6. Військові та волонтери

Деякі військовослужбовці після повернення з фронту почали активно брати участь у волонтерському русі, використовуючи свій бойовий досвід для допомоги іншим солдатам. Така участь у волонтерській діяльності допомагає військовим не тільки залишатися активними після служби, але й розвивати відчуття спільності та відповідальності перед своїми товаришами.

7. Перспективи та висновки

Військова служба та волонтерська діяльність є важливими компонентами забезпечення національної безпеки України. Вони формують основу обороноздатності та є прикладом патріотизму та самовідданості.

З розвитком професійності армії та вдосконаленням механізмів державної підтримки волонтерський рух залишиться важливим елементом підтримки збройних сил.

Завдання на самостійну роботу:

1. Вивчити історію волонтерського руху в Україні.
2. Провести дослідження на тему соціальних гарантій для військових у різних країнах.
3. Підготувати короткий виступ на тему "Вплив волонтерської діяльності на обороноздатність країни".

Заняття 2. Використання професійних навичок та талантів у сфері оборони»

Мета заняття:

Поглибити розуміння важливості професійних навичок і талантів у сучасній оборонній сфері.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити з основними професійними навичками, важливими для оборонної сфери, і проаналізувати їхню роль у військових конфліктах та миротворчих місіях.
- Виховати відповідальне ставлення до необхідності розвитку професійних навичок для зміцнення обороноздатності держави.
- Сприяти розвитку критичного мислення щодо сучасних викликів у сфері оборони.

Вступ

У сучасній оборонній сфері здатність ефективно використовувати професійні навички та таланти є надзвичайно важливим для гарантії безпеки держави. Більше неможливо покладатися виключно на традиційні військові стратегії та підходи.

Сучасні виклики, зокрема технологічний розвиток, кіберзагрози та інші нові форми конфліктів, вимагають залучення висококваліфікованих спеціалістів із різних галузей. Синергія між військовими, цивільними експертами та науковцями дозволяє створювати інноваційні рішення, що зміцнюють обороноздатність країни.

1. Значення професійних навичок в оборонній сфері

Оборонна сфера включає широкий спектр професій, які забезпечують не лише ведення бойових дій, але й підтримку на різних рівнях. Ось деякі ключові професійні навички, що мають значення в сучасній військовій структурі:

- Технічні навички: розробка та обслуговування військової техніки, створення інноваційних систем озброєння.
- Інженерні навички: проектування інфраструктури, розробка дронів, штучного інтелекту та автоматизованих систем.
- Медичні навички: надання першої допомоги та медичної підтримки на полі бою, робота військових лікарів та медиків.

- IT-навички: кібербезпека, програмування, робота з великими даними та аналітичними системами для покращення стратегічного планування та управління.

Сучасна оборона вимагає співпраці фахівців із різних галузей, які працюють над спільною метою. Наприклад, інженери та IT-фахівці можуть розробляти та інтегрувати нові технології, тоді як лікарі забезпечують належну медичну підтримку. Інші фахівці, правозахисники, психологи, лінгвісти також відіграють важливу роль у миротворчих операціях і гуманітарних місіях.

Історія показує, що застосування професійних навичок часто змінювало хід військових конфліктів. Наприклад, під час Другої світової війни розвиток радарів та кодування відіграв важливу роль у перемозі союзників. У сучасних конфліктах IT-фахівці, що займаються кібербезпекою, можуть захищати важливі об'єкти інфраструктури від атак супротивника.

2. Ідентифікація та розвиток талантів у військовій сфері

Успішна військова організація здатна розпізнавати та розвивати таланти серед своїх військовослужбовців. Це включає виявлення людей з особливими здібностями до керівництва, технічних навичок чи стратегічного мислення. Військові програми оцінювання талантів допомагають ідентифікувати потенційних лідерів та фахівців у ключових галузях.

Сучасні військові структури потребують постійного навчання і підвищення кваліфікації. Це стосується як базової підготовки солдатів, так і розвитку нових професійних навичок. Наприклад, курси з кібербезпеки, керування дронами або застосування ШІ дозволяють військовим залишатися конкурентоспроможними в умовах технологічного прогресу.

Сучасні військові програми повинні бути спрямовані на розвиток унікальних здібностей військовослужбовців. Це може включати спеціалізовані тренінги для кіберспеціалістів, навчання робототехніці або розвиток навичок роботи з великими даними. Програми НАТО, наприклад,

пропонують спеціалізовану підготовку для військових у сферах високих технологій та інформаційної безпеки.

3. Використання ІТ та цифрових навичок у сфері оборони

Кіберпростір став одним із ключових полів битви в сучасному світі. Кібератаки можуть призвести до значних втрат, зокрема через порушення роботи військових комунікацій чи управління зброєю. Кіберспеціалісти виконують важливу функцію в запобіганні та відбитті таких атак.

Великі дані та штучний інтелект використовуються для аналізу інформації, прогнозування дій супротивника та підтримки ухвалених рішень у реальному часі. Завдяки штучному інтелекту можливе швидке опрацювання даних із різних джерел, що дозволяє військовим організувати свої дії з максимальною ефективністю.

Інноваційні проєкти, такі як автономні системи управління, дрони та інші технологічні розробки, вже зараз активно впроваджуються у військову сферу. Наприклад, розробка автономних бойових машин дозволяє виконувати завдання без безпосередньої участі людини, що мінімізує ризики для життя військових.

4. Міждисциплінарна співпраця: синергія навичок

Успіх військових операцій чимраз більше залежить від міждисциплінарної співпраці між військовими та цивільними фахівцями, такими як інженери, лікарі, науковці та ІТ-спеціалісти. Наприклад, у випадку розробки нових систем озброєння чи кіберзахисту необхідна взаємодія між армією та дослідницькими інститутами.

Команди, які складаються з представників різних професійних галузей, здатні вирішувати складніші та нестандартні завдання. Наприклад, під час гуманітарних операцій важливо залучати не лише військових, але й медиків, соціальних працівників та правозахисників.

Наприклад, проєкт із розробки дронів для гуманітарних місій включає співпрацю інженерів, програмістів та фахівців із логістики. Такі

міждисциплінарні підходи дозволяють вирішувати складні завдання швидше та ефективніше.

5. Виклики та можливості у використанні професійних навичок

Одним із головних викликів у використанні професійних навичок у військовій сфері є швидкість змін технологій та потреба в постійному навчанні персоналу. Крім того, інтеграція нових технологій може потребувати значних фінансових ресурсів та часу на адаптацію.

Для фахівців, які працюють у військовій сфері, існують великі можливості для розвитку кар'єри, особливо в таких галузях як кібербезпека, ІТ, інженерія та управління даними. Військові програми підвищення кваліфікації дозволяють розвиватися в різних напрямках і підвищувати рівень професіоналізму.

Командна робота вимагає не лише фахових навичок, але й здатності до співпраці, комунікації та взаєморозуміння. Ефективна командна взаємодія може значно підвищити результативність військових операцій.

Висновок

Застосування професійних навичок та розвиток талантів є ключовими елементами для забезпечення обороноздатності держави. Військові структури повинні продовжувати адаптуватися до сучасних умов, впроваджуючи новітні технології та інноваційні підходи, а також активно співпрацювати з цивільними фахівцями для досягнення спільних цілей.

Завдання на самостійну роботу:

1. Підготувати короткий аналітичний огляд про одну з професійних навичок (ІТ, інженерія, медицина), яка має найбільше значення для сучасної оборони.

2. Проаналізувати міждисциплінарний підхід до вирішення військових завдань, обравши приклад з сучасних конфліктів або миротворчих місій.

Заняття 3. Способи реалізувати свій талант в обороні України.

Мета заняття:

Ознайомлення із різними способами реалізації професійних навичок та талантів в оборонній сфері України, розвиток розуміння ролі як військових, так і цивільних спеціалістів у забезпеченні національної безпеки та обороноздатності країни.

Навчальні та виховні цілі:

- Надати знання про актуальні способи реалізації талантів та професійних навичок в оборонній сфері.
- Пояснити важливість міждисциплінарної співпраці та інновацій у гарантії національної безпеки.
- Розвинути навички аналізу та планування професійного розвитку в контексті оборони України.
- Спонукаати до осмислення власного внеску в захист країни через особисті здібності та таланти.
- Формувати патріотизм та відповідальність за майбутнє країни.
- Стимулювати громадянську активність та особистий внесок в зміцнення обороноздатності.
- Виховувати цінності солідарності, взаємопідтримки та колективної відповідальності.

Вступ

У часи викликів і загроз перед державою постає важливе завдання — мобілізувати не лише військову силу, але й інтелектуальні та професійні ресурси нації. Внесок кожного громадянина, який володіє унікальними талантами та професійними навичками, може бути критично важливим для забезпечення обороноздатності країни. Реалізація власного потенціалу та талантів в оборонній сфері дозволяє зробити особистий внесок у захист України, навіть якщо людина не є професійним військовим.

1. Професійна військова кар'єра

Один із найочевидніших способів реалізувати свій талант в обороні — це служба в Збройних Силах України. Кожна людина з відповідними фізичними та моральними якостями може вступити на службу. Військова кар'єра дозволяє використовувати професійні навички в реальних бойових умовах, розвивати лідерські якості та отримувати цінний досвід.

Збройні Сили України мають низку спеціалізованих підрозділів, де потрібні фахівці з різних галузей: кібербезпека, розвідка, артилерія, інженерні війська тощо. Наприклад, кіберпідрозділи залучають ІТ-спеціалістів для захисту інформаційної інфраструктури від кібератак.

Навіть якщо ви не плануєте присвячувати все своє життя військовій справі, є можливість долучитися до контрактної служби або стати частиною резерву. Це дозволяє поєднувати цивільну професію з військовою службою в разі необхідності.

2. Використання цивільних професій у військовій сфері

Інженерні та технічні спеціальності

Військова техніка, інфраструктура та обладнання потребують кваліфікованого обслуговування та модернізації. Інженери, механіки, техніки — усі вони відіграють важливу роль у забезпеченні боєздатності

армії. Наприклад, створення та обслуговування безпілотних літальних апаратів — це один із ключових напрямів, де інженерні навички є вкрай важливими.

Медики та психологи

Медична допомога на полі бою — це не лише врятовані життя, а й здатність армії швидко відновлювати боєздатність. Лікарі, медсестри, хірурги та психологи є незамінними в будь-якому конфлікті. Їхня праця має вирішальне значення під час евакуації поранених, реабілітації та підтримки морального стану військових.

Юристи та правозахисники

Правова підтримка є надзвичайно важливою у військових конфліктах. Юристи допомагають з дотриманням міжнародних норм, забезпеченням прав військових і захистом інтересів держави на міжнародній арені. Правозахисники ж відіграють важливу роль у гуманітарних місіях та розслідуваннях військових злочинів.

3. IT-сфера: кіберзахист та інформаційні технології

Оскільки сучасні конфлікти ведуться не лише на землі, у воді чи повітрі, але й у кіберпросторі, фахівці з кібербезпеки є незамінними для захисту критичної інфраструктури. Хакери, програмісти, аналітики даних можуть працювати на фронті захисту важливих державних систем від кібератак, розробляти засоби для нейтралізації шкідливого програмного забезпечення.

Інноваційні розробки, такі як системи штучного інтелекту, автоматизація процесів та використання великих даних для стратегічного планування, відіграють важливу роль у підвищенні обороноздатності України. Розробники програмного забезпечення, інженери штучного інтелекту та науковці можуть працювати над створенням технологій, які значно підвищують ефективність сучасних військових операцій.

4. Волонтерська діяльність та гуманітарна підтримка

Оборона України значною мірою базується на волонтерській діяльності. Волонтери допомагають у багатьох сферах, починаючи від забезпечення військових харчуванням, одягом та обладнанням і закінчуючи організацією медичної допомоги та евакуації цивільних осіб із зон бойових дій. Люди з організаційними здібностями можуть стати ефективними координаторами волонтерських ініціатив.

Гуманітарна допомога є критично важливою в умовах війни. Фахівці з логістики, соціальні працівники, лікарі та психологи беруть участь у наданні допомоги постраждалим від конфліктів. Координація доставки продовольства, медикаментів, засобів першої необхідності — це також можливість реалізувати свій талант.

Фахівці у сфері психологічної підтримки, соціальної адаптації та реабілітації мають можливість допомагати військовим і ветеранам адаптуватися до життя після війни. Ця діяльність є надзвичайно важливою для збереження здоров'я нації та відновлення суспільства після конфлікту.

5. Освіта та підготовка нових фахівців

Професіонали, які мають досвід у своїй сфері, можуть передавати свої знання новому поколінню військових або спеціалістів. Викладачі військових академій, курсів кібербезпеки, інженерних дисциплін відіграють ключову роль у підготовці майбутніх лідерів і експертів, здатних захистити країну.

Фахівці можуть організовувати та проводити тренінги й семінари для військових та цивільних фахівців, зокрема у сферах лідерства, технічної підготовки, психологічної підтримки, кібербезпеки тощо. Це сприяє підвищенню кваліфікації та формуванню нових навичок, необхідних для сучасної оборони.

6. Міжнародна співпраця

Українці можуть реалізувати свої таланти через участь у міжнародних організаціях, таких як ООН, НАТО або Європейський Союз.

Участь у миротворчих місіях, координація міжнародної допомоги або робота у сфері дипломатії можуть допомогти захищати інтереси України на світовій арені.

Фахівці з міжнародних відносин, журналісти та комунікатори можуть використовувати свої навички для поширення інформації про ситуацію в Україні, захист прав українців на міжнародній арені та залучення допомоги від інших країн.

Висновок

Кожна людина може знайти спосіб реалізувати свої таланти в обороні України, незалежно від того, чи вона є військовим, цивільним спеціалістом чи волонтером. Ключовим є бажання зробити свій внесок у спільну справу, використати свої професійні знання та навички. Об'єднуючи зусилля в різних сферах, від військової служби до волонтерства, ми здатні забезпечити майбутнє України та зберегти її незалежність.

Завдання на самостійну роботу:

1. Описати свої професійні навички та подумати, як вони можуть бути використані для зміцнення обороноздатності України. Визначити сфери, де ваші вміння можуть бути найбільш ефективними.
2. Обрати три приклади з української або світової практики, де цивільні спеціалісти (ІТ-фахівці, інженери, медики тощо) зробили значний внесок у військові чи оборонні операції.

Заняття 4. Кібербезпека та інформаційна боротьба.

Мета заняття:

Ознайомити з основними принципами кібербезпеки, сучасними загрозами у кіберпросторі та стратегіями інформаційної боротьби.

Навчальні та виховні цілі:

- Пояснити важливість інформаційної боротьби в сучасних військових конфліктах і під час гібридних війн.
- Розвинути навички аналізу інформаційних атак та оцінки їхнього впливу на національну безпеку.
- Виховати свідоме ставлення до кіберзахисту на рівні як держави, так і кожного громадянина.
- Формувати почуття відповідальності за захист інформаційного простору України.
- Виховати готовність протидіяти інформаційним загрозам та поширювати критичне мислення в умовах інформаційної війни.

Вступ

У сучасному світі кіберпростір став новим полем битви, де відбуваються не лише атаки на інфраструктуру та персональні дані, а й ведеться інформаційна боротьба, спрямована на маніпуляцію громадською думкою та послаблення держав. Кібербезпека відіграє критичну роль у захисті національних інтересів, особливо в період гібридних воєн, де атаки у цифровій площині нерідко доповнюються інформаційною агресією. Так, Україна постійно стикається з кіберзагрозами через військову агресію та інформаційні атаки, тому забезпечення кібербезпеки є ключовим елементом захисту національної безпеки та суверенітету держави.

1. Основні поняття

Кібербезпека — це процес захисту мереж, комп'ютерних систем та даних від атак, несанкціонованого доступу, викрадення або пошкодження. Вона включає захист від таких загроз, як хакерські атаки, віруси, шкідливі програми, фішинг тощо.

Інформаційна боротьба — це стратегічне використання інформації для досягнення політичних, військових або економічних цілей шляхом дезінформації, маніпуляції фактами та громадською думкою, а також поширення фейкових новин.

2. Значення кібербезпеки в сучасному світі

Світ чимраз більше покладається на інформаційні технології, що робить кіберпростір критично важливим компонентом національної безпеки. Інформаційні системи керують банками, енергетичними мережами, транспортом і навіть військовими операціями. Захист від кіберзагроз стає пріоритетом для кожної країни, оскільки потенційні атаки можуть паралізувати цілу державу.

Основні загрози:

- Фішинг — спроби отримати конфіденційну інформацію (логіни, паролі) шляхом обману користувачів.
- DDoS-атаки — масове навантаження на сервери, що призводить до їхнього виходу з ладу.
- Віруси та шкідливі програми — програми, створені для крадіжки даних, пошкодження систем або отримання контролю над ними.

3. Інформаційна боротьба: сутність та методи

Інформаційна боротьба в сучасних умовах гібридної війни використовує широкий спектр методів для маніпуляції суспільною

свідомістю, поширення дезінформації та послаблення держав через психологічний вплив. Основна мета — дестабілізація суспільства, послаблення довіри до державних інституцій та зміцнення позицій ворога в інформаційному просторі.

Методи інформаційної боротьби:

- Дезінформація — свідоме поширення неправдивих відомостей для введення в оману.
- Фейки та маніпуляції — створення і поширення фальшивих новин та спотворення фактів.
- Інформаційні операції — організовані кампанії з метою впливу на громадську думку або ухвалення політичних рішень.

4. Роль кібербезпеки у військовій сфері

У військовій сфері кібербезпека стає необхідною для захисту комунікаційних мереж, баз даних, командних центрів та систем управління військовими операціями. Кіберзахист дозволяє запобігти проникненню ворога в стратегічні системи держави та уникнути небажаних наслідків, які можуть спричинити збої в обороноздатності країни.

Приклади:

- Захист військових серверів та комунікаційних систем від атак.
- Гарантія безпеки безпілотних літальних апаратів та іншої техніки з використанням цифрових технологій.
- Впровадження кіберпідрозділів для протидії інформаційним атакам і ведення кібероперацій проти ворога.

5. Протидія інформаційним загрозам

Одним із найефективніших методів боротьби з інформаційними атаками є розвиток критичного мислення в суспільстві та підвищення

медіаграмотності. Люди повинні навчитися відрізняти правду від фейків і розуміти, як їхні емоції можуть бути маніпульовані в інформаційній війні. Важливим елементом кібербезпеки є кібергігієна.

5. Кібергігієна: захист на рівні кожного громадянина

Кібербезпека — це не тільки відповідальність державних установ і корпорацій, а й кожної людини. Використання базових принципів кібергігієни може значно зменшити ймовірність успішних атак.

Основні правила кібергігієни:

- Використання надійних паролів та двофакторної аутентифікації.
- Регулярне оновлення програмного забезпечення та антивірусних програм.
- Обережність під час роботи з електронною поштою і підозрілими повідомленнями.
- Використання VPN для захисту особистих даних.

Висновок

Кібербезпека та інформаційна боротьба є ключовими аспектами національної безпеки у XXI столітті. Поширення цифрових технологій та інтернету створює нові виклики, з якими стикаються держави та громадяни. Актуальність цієї теми в умовах війни та інформаційних атак на Україну підкреслює необхідність колективного підходу до захисту кіберпростору, що включає як державні органи, так і кожного з нас.

Завдання на самостійну роботу:

1. Обґрунтувати свою роль як громадянина або фахівця в забезпеченні кібербезпеки країни. Які практичні дії ви могли б вжити для захисту інформаційного простору?
2. Навести конкретні приклади інформаційних атак або інформаційної боротьби під час гібридних воєн. розглянути вплив цих атак на політичні та суспільні процеси.
3. Описати три основні кіберзагрози, що є актуальними для України. Вказати їхні особливості, методи боротьби з ними та наслідки для державних і приватних організацій (1-2 сторінки).

Заняття 5. Інновації та технології.

Мета заняття:

Розкрити роль інновацій та технологій у сучасних військових конфліктах, зокрема в контексті оборони України. Поглибити знання про вплив технологічного прогресу на оборонну спроможність держави, а також формувати розуміння важливості інноваційних підходів для захисту національної безпеки.

Навчальні та виховні цілі:

- Ознайомити ліцеїстів із сучасними технологічними досягненнями в оборонній сфері України та світу.
- Вивчити основні напрямки інновацій, які використовуються у Збройних Силах України.
- Сформувати розуміння стратегічної важливості впровадження новітніх технологій у військові структури.

- Виховувати патріотизм та відповідальність за захист своєї держави.
- Виховувати професійний інтерес до розробки та впровадження інновацій у військовій сфері.

Вступ

Інновації та технології стають невід'ємною частиною сучасної оборони. З початком російсько-української війни у 2014 році та після повномасштабного вторгнення в 2022 році питання обороноздатності України стало надзвичайно актуальним. В умовах сучасних загроз та викликів інновації та технології відіграють вирішальну роль у гарантії національної безпеки та захисту держави. Україна вимушена шукати нові підходи до ведення бойових дій, що дозволяє їй ефективніше реагувати на сучасні виклики.

1. Роль інновацій у сучасній війні

Інновації змінюють правила ведення війни. Сучасні конфлікти вимагають не тільки традиційної зброї, але й нових технологічних рішень, які можуть забезпечити перевагу на полі бою. Це включає як розробку нових видів озброєння, так і впровадження інформаційних технологій для покращення комунікації, управління військами та розвідки.

2. Основні технологічні напрямки в обороні України

Україна активно інтегрує нові технології у свої збройні сили. Найбільш перспективні напрямки інновацій в обороні України:

1. Безпілотні літальні апарати (БПЛА)

Одним із найпомітніших напрямків є розробка та застосування безпілотників. Війна показала ефективність використання БПЛА для різних цілей: розвідка, коригування артилерійського вогню, ударні

операції. Україна розвиває як власні моделі, так і інтегрує іноземні рішення, такі як Bayraktar TB2, що стали символом ефективності сучасної війни.

2. Кібербезпека

Захист інформаційного простору є дуже важливим в умовах сучасної війни. Атаки на інформаційні системи можуть паралізувати інфраструктуру, порушити роботу військових та цивільних служб. Україна інвестує в розвиток систем кібербезпеки, створюючи спеціалізовані кіберпідрозділи та впроваджуючи новітні рішення для запобігання кібератакам.

3. Системи протиповітряної оборони (ППО)

Гарантія безпеки повітряного простору стала одним із ключових викликів. Україна модернізує свої системи ППО, адаптуючи їх до сучасних загроз. Залучення західних зразків ППО, таких як Patriot, NASAMS, дозволяє посилити оборонні можливості країни.

4. Інформаційні технології та цифровізація

Сучасні війни вимагають ефективного управління інформацією. Впровадження цифрових систем управління військами, зокрема через платформи типу C4ISR (командування, контроль, зв'язок, комп'ютери, розвідка, спостереження та розвідка), дозволяє оперативно отримувати й обробляти інформацію для ухвалення швидких рішень на полі бою.

5. Технології штучного інтелекту

Штучний інтелект відіграє значну роль у сучасних оборонних системах. Використання алгоритмів для аналізу великих обсягів даних, розпізнавання образів та прогнозування дій противника дозволяє підвищити ефективність бойових операцій. Крім того, технології AI застосовуються для оптимізації логістики та управління ресурсами.

3. Колаборація з міжнародними партнерами

Україна активно співпрацює з країнами-партнерами у сфері оборонних технологій. Західні держави надають не лише військову техніку, але й діляться досвідом та інноваційними технологіями. Серед ключових партнерів можна виділити США, Великобританію, Польщу та Туреччину. Ця співпраця дозволяє Україні модернізувати свою армію та інтегрувати найсучасніші оборонні рішення.

4. Інноваційні підприємства в Україні

Важливу роль у розробці нових оборонних рішень відіграють українські підприємства. Деякі з них займаються розробкою передових систем озброєння та військової техніки. Наприклад: Укроборонпром — державний концерн, що об'єднує ключові підприємства оборонного комплексу України. Крім того, численні українські стартапи працюють у сфері оборонних технологій, створюючи безпілотники, кіберсистеми та інші технологічні рішення.

5. Виклики та перспективи

Незважаючи на значні досягнення в галузі інновацій та технологій в обороні, Україна стикається з низкою викликів:

- Фінансування. Військовий бюджет має обмежені можливості, тому важливо знаходити ефективні шляхи інвестування в нові технології.
- Проблеми з кадрами. Необхідність навчання нових спеціалістів у сфері високих технологій та підтримка тих, хто вже працює в тій діяльності.
- Залежність від іноземних поставок. Інколи Україна залежить від поставок іноземного обладнання, що може створювати ризики в умовах нестабільних міжнародних відносин.

Висновок

Інновації та технології відіграють ключову роль в обороні України. Ефективне застосування сучасних технологій дозволяє країні захищати

свою територіальну цілісність, знижувати людські втрати та покращувати обороноздатність. У майбутньому, з подальшою модернізацією військової інфраструктури та тіснішою співпрацею з міжнародними партнерами, Україна має всі шанси стати одним із лідерів у сфері оборонних технологій на світовій арені.

Завдання на самостійну роботу:

1. Підготувати презентацію про один із перспективних напрямків інновацій в оборонній сфері (штучний інтелект, кібербезпека, ППО, робототехніка).

Заняття 6. Адаптація суспільства до потреб військовослужбовців, ветеранів.

Мета заняття:

Розкрити основні принципи адаптації суспільства до потреб військовослужбовців та ветеранів, розглянути стратегії реабілітації та соціальної інтеграції.

Навчальні та виховні цілі:

- Описати основні потреби військовослужбовців та ветеранів після повернення з війни, зокрема фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію.
- Вивчити міжнародний досвід адаптації ветеранів та порівняти його з українськими реаліями.

- Розглянути роль держави, громадських організацій і бізнесу в забезпеченні комплексної підтримки військових і ветеранів.
- Проаналізувати можливості професійної адаптації та реінтеграції ветеранів у цивільне життя.
- Виховувати почуття поваги та вдячності до військовослужбовців і ветеранів.
- Формувати відповідальність за активну громадянську позицію та готовність допомагати військовим і ветеранам.

Вступ

Адаптація суспільства до потреб військовослужбовців та ветеранів є важливою складовою забезпечення стабільного розвитку держави в умовах війни та після її завершення. Військові конфлікти мають не тільки прямий вплив на військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, але й на все суспільство. Питання реабілітації, соціальної адаптації та інтеграції ветеранів у цивільне життя потребують системного підходу. У цій лекції ми розглянемо, як суспільство може і повинно адаптуватися до потреб військових і ветеранів, а також які кроки необхідно зробити для поліпшення їх соціальної підтримки.

У зв'язку з військовими діями на території України велика кількість військовослужбовців стикається з фізичними та психологічними травмами, що ускладнює їх повернення до мирного життя. Повернення ветеранів у цивільне життя може бути важким, особливо якщо не забезпечено належної підтримки з боку держави та суспільства.

Забезпечення ефективної реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів стає важливим завданням для суспільства в контексті післявоєнного відновлення країни. Це питання стосується як фізичної, так і психологічної допомоги, правової підтримки та створення умов для гідного життя ветеранів.

1. Потреби військовослужбовців та ветеранів

Багато військових отримують поранення, які потребують тривалого медичного лікування та реабілітації. До таких поранень належать ампутації, травми хребта, втрата зору та слуху. Система охорони здоров'я повинна бути готовою до надання комплексної реабілітаційної допомоги:

- Медичне лікування.
- Протезування та фізична реабілітація.
- Підтримка мобільності та забезпечення доступного середовища.

Учасники бойових дій часто стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією, тривожними станами, що впливає на їх здатність адаптуватися до цивільного життя. Важливою є наявність розвиненої системи психологічної підтримки, що включає:

- Індивідуальна та групова терапія.
- Програми реабілітації для ветеранів з психічними розладами.
- Психологічна підтримка сімей військовослужбовців.

Ветерани мають потребу в соціальних гарантіях та захисті своїх прав. Це стосується таких аспектів, як:

- Доступ до пільг та компенсацій.
- Житлове забезпечення.
- Програми працевлаштування та перекваліфікації.

Після демобілізації багато ветеранів стикаються з проблемою пошуку роботи або повернення до попередньої професії. Держава і суспільство повинні підтримувати їхню професійну реінтеграцію через:

- Програми професійного навчання та перекваліфікації.
- Державні ініціативи та квоти на працевлаштування.
- Підтримка підприємництва серед ветеранів.

2. Адаптація суспільства до потреб військових та ветеранів

Держава відіграє ключову роль у створенні системи підтримки ветеранів. Серед основних заходів, які повинні бути реалізовані, є:

- Медична реабілітація. Створення сучасних реабілітаційних центрів та клінік для фізичного та психологічного відновлення ветеранів.
- Соціальна підтримка. Забезпечення пільг, таких як знижки на житло, оплату комунальних послуг, а також доступ до правових консультацій та соціальних програм.
- Професійна адаптація. Розробка спеціальних програм працевлаштування ветеранів, що передбачають пільги для роботодавців та підтримку ветеранського бізнесу.

Громадські організації також відіграють важливу роль у підтримці військових та ветеранів. Вони займаються:

- Психологічною підтримкою. Організація тренінгів, консультацій та груп підтримки для ветеранів та їхніх сімей.
- Правовою допомогою. Забезпечення доступу до юристів для захисту прав ветеранів.
- Підтримкою сімей. Організація програм для родин військових, зокрема освітніх та рекреаційних заходів.

Приватний сектор також може активно допомагати ветеранам шляхом:

- Працевлаштування. Надання робочих місць ветеранам та створення спеціальних програм навчання.
- Фінансова підтримка. Благодійні внески на програми реабілітації та підтримки ветеранів.

- Волонтерська допомога. Підтримка ветеранів через корпоративні соціальні ініціативи та волонтерські програми.

ЗМІ та громадськість відіграють важливу роль у формуванні позитивного образу військових та ветеранів. Це досягається через:

- Інформаційні кампанії. Підвищення обізнаності про проблеми ветеранів серед населення.

- Пропагування патріотизму. Формування у суспільстві шанобливого ставлення до військовослужбовців та ветеранів.

- Соціальні ініціативи. Підтримка громадських акцій, присвячених військовим і ветеранам.

3. Моделі адаптації військових та ветеранів у світі

Україна може скористатися досвідом інших країн, які стикалися з подібними викликами. Зокрема, варто звернути увагу на моделі США, Ізраїлю та Британії.

Особливістю моделі США є велика кількість програм реабілітації, психологічної підтримки та працевлаштування ветеранів. Також у межах цієї моделі існує ціла система пільг для військових, зокрема доступ до безкоштовного медичного обслуговування.

Ізраїльська модель акцентує на соціальну реінтеграцію ветеранів через систему соціальної підтримки та програм професійної адаптації.

Британська модель передбачає велику увагу на психологічну підтримку та професійну реінтеграцію ветеранів.

Висновок

Адаптація суспільства до потреб військовослужбовців та ветеранів є складним і важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу з боку держави, громадських організацій, бізнесу та всього суспільства. Необхідно створити ефективну систему реабілітації та підтримки, яка допоможе ветеранам повернутися до мирного життя та інтегруватися в суспільство, а також забезпечити їхні права та потреби.

Забезпечення гідного життя ветеранів – це не лише питання соціальної справедливості, але й питання національної безпеки та моральної відповідальності кожного громадянина.

Завдання на самостійну роботу:

1. Зробити огляд державних програм підтримки ветеранів: досягнення та недоліки.
2. Порівняти українську систему соціальної підтримки ветеранів з моделями США, Ізраїлю чи Великобританії. Підготувати порівняльний аналіз (до 2 сторінок).

Додаткова література до опрацювання теми:

1. Історія українського війська, 1917-1995 / [В. Гриневич, Л. Гриневич, Б. Якимович та ін. ; упоряд., передм. Я. Дашкевич]. – Львів: Світ, 1996. – 837 с., [8] арк..
2. Збройні сили України. Історія нашого війська [Електронний ресурс]. – Режим доступ <https://uacrisis.org/uk/zsu-istoriya-30>.
3. Закони України «Про оборону» та «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».
4. Закони України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.
5. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. — Київ, 2021.—164с.
https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf.

6. Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0087525-21#Text>.
7. 10 технотрендів для армії майбутнього: чого не вистачає ЗСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://softline.org.ua/news/10-tekhnotrendiv-dlia-armii-maibutnoho-choho-ne-ystachaie-zsu.html>..
8. Військові Технології: 6 Трендів 2023-2026 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukraine-lifehacker.com/military-technologies-trends>
9. IT-рішення для оборони України: що пропонує Softline Defence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://softline.org.ua/news/it-risenna-dla-oboroni-ukraini-so-proponue-softline-defence.html>..
10. Матеріали сайту Національного інституту стратегічних досліджень (<https://niss.gov.ua/>).
11. Матеріали сайту Military (<https://mil.in.ua/uk/articles>).
12. Кібергігієна: сучасний тренд чи комплексний підхід до розбудови системи національної кібербезпеки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cybersecuritycluster.org.ua/blog/kibergigiyena-suchasnyj-trend-chy-kompleksnyj-pidhid-do-rozbudovy-systemy-naczionalnoyi-kiberbezpeky/>
13. Стратегії розвитку Збройних Сил України до 2030 року.
14. Офіційний сайт Міністерства оборони України.
15. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
16. Наказ Міністерства соціальної політики України 11.04.2024 № 175-Н України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#Text>.

17. Сайт Міністерства у справах ветеранів України (mva.gov.ua)

18. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2024/45.pdf

19. Адаптація ветеранів: яку допомогу може запропонувати бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/openmind/20278113-adaptaciya-veteraniv-yaku-dopomogu-mozhe-zaproponuvati-biznes>

20. Психологічна адаптація до цивільного життя демобілізованих з лав ЗСУ та інших військових формувань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/16_2023/7.pdf